

“Daha Az Devlet Daha Çok Vakıf”¹: Bir Özel Mülkleştirme Yolu²

The Less State The More Waqfs: A Way of Privatization

Şeyma SAĞDIÇ GÜVEN*

Özet

Vakıflar, ekonomik ve sosyal işlevlere sahip özel hukuk tüzel kişileridir ve oldukça eski dönemlere tarihlense de güncel bir tartışmanın odağı yapılmaya elverişlidir. Bugün pek çok isim altında görülebilecek vakıflar, yerine getirdikleri faaliyetler ve politik iktidar ile ilişkileriyle gündeme geliyorsa da en çok neoliberal politikalarla ilişkilendirilmeye uygundur. Nitekim son yirmi yılda kamu örgütlenmesinin bir parçası gibi faaliyet gösteren vakıfların yanı sıra kamu mülkiyetine dahil varlıkların vakıf faaliyetleri için tahsis edildiği sayısız örnek mevcuttur. Söz konusu örneklerin odak noktası ise vakıfların kamu varlıklarının özel mülkleştirilmesinde aracı olarak işlevselleştirilmesidir. Bu çalışma son yirmi yılda ismini sıkça duyduğumuz birkaç vakıf örneğinden yola çıkarak vakıfların, kapitalist gelişim süreci içinde yerine getirdiği işlevlerin neoliberal politikalar için de geçerli olduğunu ve kamu varlıklarının özelleştirilmesinin bir biçimi haline geldiğini göstermektedir.

213

Tarihsel gelişimi içerisinde vakıflar, oldukça geniş yelpazedeki menkul ve gayrimenkul malların tasarrufuna sahip olarak önemli gelirler elde eden ve bu gelirler ile çeşitli sosyal ve ekonomik işlevleri yerine getiren kurumlardır. Osmanlı toplumsal formasyonu içinde vakıflar, miri toprakların vakıf mülkü haline getirilerek tasarruf edilebilmesini mümkün kılmış ve böylece bir tür “çitleme” aracı olarak işlev görmüştür. Ayrıca bu topraklar üzerinden elde edilen gelir vakıf kurumunun sağladığı imkanlarla aktarılabildiğinden, vakıflar aracılığıyla sermaye birikimi de

¹ Birgül Ayman Güler, yirminci yüzyıl sonunda “daha az devlet, daha çok toplum” anlayışının egemen olduğunu ifade etmektedir. (Ayman Güler, 2016, s. 16) Bu başlık bu tespitten esinlenilmiştir.

² Bu çalışma 2023 yılı 1. Kamu Yönetimi Kongresinde sunulan “Kamu Varlıklarının Özel Mülke Dönüşümünde Vakıflar” başlıklı tebliğin genişletilmiş ve gözden geçirilmiş halidir.

*Dr.,Hukukçu/ Bağımsız Araştırmacı,
sagdic.seyma@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-8627-1060>.

Geliş/Submitted: 09.04.2024 | **Kabul/Accepted:** 18.06.2024

Atıf/Cite: Güven, Ş.S. (2024). “Daha Az Devlet Daha Çok Vakıf”: Bir Özel Mülkleştirme Yolu. Publicus, (1). 213-254.

yapılabilmiştir. Bu durum vakıfları kapitalist üretim ilişkilerinin ön koşullarını oluşturmada ve kamu kaynaklarını özel mülkiyete dönüştürmede işlevsel kılmaktadır. Ancak söz konusu işlev Osmanlı kapitalistleşmesiyle son bulmuş değildir. Vakıflar bugün de benzer bir işlevi yerine getirmekte ve kamu varlıklarının özel mülkiyet lehine yok olmasında aracı bir hukuk kurumu olarak konumlanmaktadır.

Güncel duruma bakıldığında ise vakıfların neoliberal politikalarla uyumlu karakteri dikkat çekicidir. Bu açıdan Türkiye’de neoliberal dönüşümün kamu varlıklarının tasfiye süreciyle ilerleyen seyrinin vakıflar üzerinden değerlendirilmesi önem arz etmektedir. Örneğin Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları, Türkiye Maarif Vakfı, Türkiye Gençlik Vakfı ve Türkiye Gençlik ve Eğitime Hizmet Vakfı gibi pek çok vakıf üzerinden somutlaşan tartışmalar, neoliberal piyasalaşmanın vakıflar aracılığıyla ilerletilen biçimini sunmaktadır. Nitekim tartışmaların gösterdiği temel çelişki de vakıfların özel hukuk tüzel kişisi olmasına rağmen vakfedilen kaynakların kamu varlıkları olmasıyla ortaya çıkar. Böylece bu vakıfların hukuk tekniği açısından kamu tüzel kişiliği ile özel hukuk tüzel kişiliği arasındaki belirsiz konumu, esas olarak vakıf kurumunun kamu varlıklarını özel mülkiyete çevirmenin bir aracı olarak işlevine vurgu yapmayı gerektirir. O halde vakıflar bugün de kapitalist üretim ilişkilerinin gelişimindeki geçiş kurumu niteliğine uygun bir işlev üstlenmekte ve özel mülkiyet alanının genişlemesinde faaliyet göstermektedir. Böylece vakıflar, prekapitalist toplumsal formasyonların bir ürünü olmakla birlikte “esnek ve uyumlu” nitelikleriyle hem kapitalist ilişkilerin ön koşullarını oluşturabilmiş hem de güncel neoliberal politikalara uyumlu bir dönüşüme aracılık edebilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kamu Varlıkları, Vakıflar, Kamu Varlıklarının Tasfiyesi, Özel Mülkiyet, Neoliberalizm

Abstract

The waqfs are legal and political entities, which have social and economic functions. Even though they are seen as institutions of the past, they are still influential during neoliberal times. Over the last twenty years we have observed that waqfs act like a public organization within public assets that were assigned to waqfs service. Waqfs are functioned as a medium of transformation of public assets into private property. This study based on the examples of waqfs that are known in the last twenty years, argues that waqfs are functioning as a form of privatization of public assets and evolved into an essential tools for neoliberal policies.

Historically the waqfs are known as institutions holding and governing various movable and unmovable properties with a large sum of revenue to operate economically and socially. In Ottoman social formations, waqfs made it possible for miri lands to be transformed into waqfs' property so that these lands could be possessed as private property, thus the waqfs functioned as a tool of "enclosure". Moreover, making miri lands into waqf's property made capital accumulation possible by conveying the revenue generated through these lands. This phenomenon shows that the waqfs institutionalized the essential conditions for capitalism and transforming public assets into private property. However, this function did not finish with capitalist development in Ottoman era. Today the waqfs continue to fulfill the similar functions and they are positioned as a legal institution that dissolves public assets in favor of private property.

Presently, it is interesting to note the waqf's coherent character with neoliberal policies. Based on analysis of waqfs such as Social Assistance and Solidarity Foundation, Turkish Maarif Foundation, The Turkish Youth Foundation, and The Youth and Education Service Foundation of Turkey, this article finds out that waqfs are operating in an aligned way with the principles of neoliberal policies. It is essential to mark that neoliberal change in Türkiye is heavily relied on dissolving public assets through waqfs. The main contradiction is that although the waqfs are known as private legal entities, they have emerged as public assets due to the sources that are assigned to. Thus in terms of legal technique, the in-between position of waqfs requires an emphasis on their functions as a means of transformation of public assets into private property. Their "flexible and adaptable" qualities render them integral to not only pre-capitalist accumulation but also neoliberal commercialization of property relations.

Keywords: Public Assets, Waqfs, Dissolution of Public Assets, Private Property, Neoliberalism.

Giriş

Türkiye’de son dönemlerde sıklıkla yeni vakıf isimleri veya eski vakıfların artan faaliyetleri duyulmaktadır. Her ne kadar ilk bakışta bu durum Türkiye’de politik iktidarın “eskiye dönüş” politikalarının bir parçası olarak değerlendirmeye¹ uygun olsa da vakıfların artan sayısı ve faaliyetlerinin, ideolojik işlevin ötesinde bir anlama sahip olduğunu da göstermektedir. Nitekim ister Türkiye Maarif Vakfı (TMV), Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları (SYDV) gibi kanunla kurulsun isterse Türkiye Gençlik Vakfı (TÜGVA) ve Türkiye Gençlik ve Eğitime Hizmet Vakfı (TÜRGEV) gibi politik iktidar ile güçlü bağlara sahip olsun, vakıfların mal varlıkları ve faaliyetleri dikkate alındığında durumun neoliberal politikalarla yakın ilişkisi ortaya çıkmaktadır.

Vakıflar tıpkı diğer neoliberal örgütlenmelerde olduğu gibi piyasanın ihtiyaçları ile şekillenmekte ve yeni anlamlar kazanmaktadır. Kazandığı bu anlam kamu varlıklarının özelleştirilmesi ve kamu hizmetlerinin piyasalaşması sürecinde vakıfların işlev görmesini mümkün kılar. Bununla birlikte bu işlev vakıfları kategorik olarak belirsiz kılmakta ve tartışmalı bir noktaya çekmektedir. Vakıflar, kamu hizmeti gören kurumlar olarak kurgulandıkça ve bu nedenle kamu kaynaklarının vakıflara tahsis edilmesi arttıkça özel hukuk tüzel kişiliği ile faaliyetleri çatışma yaratmaktadır. Ortaya çıkan çatışma, neoliberal politikalara içkin olarak kamu alanının daralması ve kamu

¹ Örneğin Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) iktidarında sosyal yardım politikalarına ilişkin çalışmalarda vakıf ve derneklere ilişkin yürütülen tartışmalar, bu durumu “minnet ekonomisi”, “hayırseverlik ekonomisi” olarak değerlendirilmektedir. Bu çalışmalarda bu kurumların bir yandan “hayırseverlik” faaliyeti yürüttüğü diğer yandan da neoliberal yoksulluk algısını yeniden ürettiği ifade edilmektedir. Sosyal yardımın odak yapıldığı bu tartışmalar vakıfların ideolojik yeniden üretim aracı olarak işlev görmesine ışık tutmakta ve derin bir çalışmayı hak etmektedir. Bu nedenle bu çalışmanın kapsamının dışındadır. Tartışmaların bir değerlendirmesi için (bkz. Yılmaz, 2018).

varlıklarının “kamu yararı” örtüsü altında özel hukuk tüzel kişilerine devriyle sonuçlanmaktadır.

Bu makalede ilk olarak neoliberal politikaların ne anlama geldiği ve nasıl somutlaştığına dair genel bilginin ardından Türkiye’de nasıl hayata geçirildiği, temel izlekleri ve günceldeki karşılığı açıklanmaktadır. Ardından bu çalışmanın temel tartışma konusu olan vakıfların tarihsel işlevlerine bakılacak; bunun için Osmanlı toplumsal formasyonu içerisindeki konumları ve kapitalistleşme sürecindeki işlevi sorgulanacaktır. Tarihsel bilginin ardından güncel durumun analizi yapılarak Türkiye’de vakıfların “yeni” konumları açıklanacak ve kamu varlıklarının tasfiyesinin vakıflar aracılığıyla nasıl gerçekleştiği örnekleneyecektir. Vakıfların uzun tarihi düşünüldüğünde oldukça kapsamlı olabilecek bu başlık belli başlı vakıf örnekleriyle sınırlandırılmıştır. Sınırlandırmanın çerçevesi çalışmanın temel problematiği etrafında çizilmiştir, bu nedenle vakıflara ilişkin kimi önemli gelişmelere yalnızca işaret edilerek geçilmiştir. Temel olarak makalenin ele aldığı mesele, bir hukuk kurumunun neoliberal politikaların hayata geçirilmesinde üstlendiği role bakarak işlevini nasıl yerine getirdiğine dair bir somutlamadır. Bu açıdan makalenin amacı, vakıf kurumunun kamu varlıklarının özel mülkiyete dönüştürülmesinde üstlendiği aracı işlevi göstermektir. Ayrıca bu makalede ortaya konulan güncel tablonun vakıflara yüklenen yeni bir işlev mi yoksa vakıfların tarihsel rollerinin devamı mı olduğu da sorgulanmaktadır. Sonuç olarak bir hukuk kurumunun kamu varlıklarının tasfiyesinde üstlendiği rol ve bu rolün mülkiyet ilişkilerine etkisi gösterilmektedir.

Neoliberal Dönüşüm ve Kamu Varlıklarının Tasfiyesi

Dünya genelinde 1970’lerde kapitalizmin içine girdiği krizin aşılması için geliştirilen neoliberal ekonomi politikaları pek çok alanda bir dizi değişimi beraberinde getirmiştir. Kapitalizmin uyumlanma ve esneme kapasitesinin bir örneği olan bu yeniden yapılanma stratejileri (Harvey,

2010, s. 262), farklı düzeylerde kendisini göstermektedir ve başta devlet olmak üzere hukuku da neoliberal politikalarla uyumlu hale getirmektedir. Ortak mülkiyete dair her türlü kalıntının tasfiye edildiği, devletin piyasa lehine geri çekildiği ve her alanda bir dizi özelleştirme ve piyasalaşmanın yaşandığı bu süreç “sermayenin sınırsız tahakkümünü oluşturma ve yerleştirme girişimi” olarak ifade edilir (Boratav, 2017, s. 188).

Neoliberal ekonomi politikalarının uygulandığı durumda devletin piyasa dostu niteliğinin devreye girmesiyle işlevlerinin hem yeniden tanımlandığı hem de bu kurguya uygun yeni kurumlar ve kavramsal araçların ortaya çıktığı bir dönem söz konusudur. Devlet piyasa lehine geri çekilerek sorumluluklarını özel kişilere devretmekte ve neoliberal geçiş sürecine “uyarlanmaktadır” (Garland, 1996). Neoliberalizmin devleti dönüştürdüğü bu aşama, Yeni Sağ politikalar olarak adlandırılmakta ve Refah Devleti anlayışının terk edilmesine karşılık gelmektedir. Ekonomik, sosyal, siyasal ve yönetsel dönüşüm nihayetinde kamunun dönüşümünü de beraberinde getirerek kamu sektörünün reform programlarına tabi tutulmasına ve piyasa eksenli bir işleyiş modelinin inşasına karşılık gelmiştir (Bayırbağ ve Göksel, 2015, s. 164). Bu yeni politika içerisinde kamu sektörü bir yandan yönetim esasları itibarıyla piyasalaşmakta diğer yandan da özel mülkiyete dayalı bir işleyiş mekanizması geliştirmektedir. Böylece “yeniden icat edilen” kamu sektörü (Osborne ve Gaebler, 1992) işleyiş ilkelerini yenilemekte ve özel sektör lehine sahneden çekilmektedir. Ancak bu durum, kamu sektörünün tek başına etki alanının daralması değil; özel sektöre yaklaşıp onun içinde erimesine de karşılık gelir. Bu doğrultuda kamu alanının ve kamu hizmetlerinin nicelik ve yoğunluk olarak azalmasının ötesinde kurum ve kavramlarıyla dönüşüme uğraması gündeme gelecektir.

Neoliberal yapılanma süreci içinde ilk değişim kamu varlıklarının özelleştirilmesi, kamu hizmetlerinin piyasalaşması gibi bir dizi somut

gelişmeyle gözlemlenmektedir. Buna göre piyasa devlet karşısında, özel mülkiyet de kamu (ortak) mülkiyeti karşısında güçlenmekte ve bir dizi özelleştirme süreci gündeme gelmektedir (Arestis ve Sawyer, 2014a, s. 326). Ancak özelleştirme yalnızca kamu sektörünün kapladığı alanın özel sektöre devrini ya da kamuya ait malvarlıklarının doğrudan satışını değil kamuya ait olan hizmet ve kurumların piyasalaşması gibi dolaylı yolları da içerir (Karahanoğulları, 1996, s. 280). Böylece kamu hizmetlerinin örgütlenmesi ve kamu sektörü piyasa ile ilişkilendirildikçe yeni kurum ve kavramlar yaratılmakta, yeni hukuksal kategoriler oluşturulmaktadır. Netice itibariyle süreç, her şekilde özel mülkiyetin kamu mülkiyeti aleyhine genişlemesinde zirveyi işaret etmekte ve kamu hizmeti açısından anlayış değişikliğini gündeme getirmektedir.

Özelleştirmenin doğrudan olmayan bu biçimi bugün kamu-özel ortaklığı, özel sektör finans girişimi ve kamu yararı şirketleri gibi “yeni kamu örgütleriyle” kurulmaktadır (Karasu, 2009, s. 118). Kamu hizmetlerinin görülmesindeki bu yeni modellerin ortak özelliği, özel sektörün kamu hizmetleri alanına girmesine ve tanımlanması zaten güç olan kamu hizmeti kavramının belirsizleşmesine neden olmalarıdır (Tan, 1992, s. 307). Bununla birlikte kamu hizmeti ve piyasa ilişkilerinin doğurduğu yeni biçimler bunlarla sınırlı değildir. Yeni biçimler piyasanın ihtiyaçlarına göre mevcut biçimlerin yeni özellikler kazanarak, diğer tiplerin bireşimiyle üretilmeye devam etmektedir (Karahanoğulları, 2011).

Neoliberal politikalara sivil toplumun eklenmesi de bu doğrultuda ilerlemektedir. Bu süreç bir yandan devletin piyasa dostu yeniden yapılandırılması diğer yandan da sivil toplumun güçlendirilmesi ve kamu işlerine sivil toplum örgütlerinin katılması yönünde gelişme gösterir (Bayramoğlu, 2018, s. 48). Devletin geri çekildiği alanların doldurulmasında piyasanın kendi aktörlerinin yeterli olmadığı, sınırına dayandığı ya da dirençle karşılaştığı durumlarda ortaya çıkan

sivil toplum örgütleri ademi merkeziyetçilik, esneklik, hesap verilebilirlik gibi neoliberal ilkeleri hayata geçirerek kamu sektörünün yeniden inşa etmektedir. Zira neoliberal politikalar kamu örgütlerinin verimli, esnek, amaç ve sonuç odaklı işlemesi adına, dinamik ve esnek yönetim anlayışı geliştirilmesini de içermektedir (Bayırbağ ve Göksel, 2015, s. 165). Bu esnek ve piyasa koşullarına uyumlanabilen örgütlenme ise kamu hizmetlerinin yeni kurumlarla bir aradalığını gündeme getirir.

Kamu Varlıklarının Tasfiyesinin Türkiye’de Genel Seyri

Türkiye özelinde, neoliberal ekonomi politikalarının genel seyrinin geçerli olduğu görülecektir. 1980’lerde 24 Ocak Kararları altında yürütülen uyum politikaları piyasalaşma sürecinin başlangıç noktasıdır. Her ne kadar süreç askeri darbe gibi ekonomi dışı yolla yürütülmüşse de esas olan, neoliberal ekonomi politikalarının yerleştirilmesi için otoriter araçlarla toplumun şekillendirilmesidir (Özkazanç, 2011, s. 25). Bu dönemde sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesi ve kuralıslaştırılmasıyla neoliberalizme uyarlanan Türkiye, bir yandan emek aleyhtarı bir düzleme çekilerek refah devletinin kazanımlarını kaybetmiş diğer yandan da özel sektör lehine yapılan bir dizi düzenleme ile kamu alanını daraltma sürecine girmiştir. Özel sektör lehine olan düzenlemelerden dikkate değer olanı, vergi sisteminde yapılan değişikliklerle şirketler lehine vergi muafiyeti ve istisnaların getirilmesidir (Boratav, 2016, s. 156). Bu şekilde kamu varlıkları üzerinde dolaylı bir özelleştirme yapılmış ayrıca bu tercihin kamuya getirdiği yükü özelleştirme adımlarının önü açılmıştır. 1990 yılı özelleştirme programı 80’lerde başlayan neoliberal ekonomi politikalarının, parti programlarından ve söylem düzeyinden çıkıp geniş uygulama alanı bulması ve derinleşme dönemini açacaktır.

1980’lerin sonunda kamu iktisadi teşebbüslerin mali krize sürüklenmesi ve bu varlıkların etkinliğini arttırmak için herhangi bir adım atılmaması sonucunda “kamu açıklarını kapatmak amacı ile

özelleştirme devri” başlamıştır (Boratav, 2016, s. 178, 179). Bununla birlikte bir önceki dönemin ivmesiyle hareketlenen bu özelleştirme atağı hukuksal biçim eksikliği, sermayenin iç çatışması ve toplumsal muhalefet nedeniyle beklenen sonucu verememiştir (Angın ve Bedirhanoğlu, 2012-2013, s. 80,81). Yine de devletin piyasa lehine geri çekilmesi, kamu sektörünün alanının daralması, kamu varlıkları ve hizmetlerinin özelleştirilmesi süreci uygulamada zorluklarla karşılaşsa da bu dönem, neoliberal ekonomi politikalarının hukuksal alanda ifade edilmesine sahne olması bakımından önemlidir.² 1994 yılında çıkartılan Özelleştirme Kanunu ve devam eden düzenlemeler ile uygulanan ekonomi politikaları, hukuksal bir zemin kazanmış ve böylece kamu varlıklarının özel sektör lehine tasfiyesi otoriter araçlardan hukuksal biçimlere evrilmiştir.

Sonuç olarak 1990’lı yıllar kamu hizmetlerinin piyasalaşması ve kamu varlıklarının özel mülkler lehine tasfiyesinde eksik parça olan hukuksal biçimlerin tamamlanmasıyla geçmiştir. Böylece 2000’li yıllara gelindiğinde Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) hükümetinin eline maddi ve hukuksal zemini oluşan bir neoliberal ajanda geçmiştir. Angın ve Bedirhanoğlu’nun “neoliberal olgunluk” olarak isimlendirdiği bu birikim, 2000’li yılların başından itibaren gündem olan büyük ölçekli kamu varlıklarının özelleştirilmesine olanak tanımıştır (Angın ve Bedirhanoğlu, 2012-2013, s. 83). TÜPRAŞ, PETKİM, Türk Telekom ve ERDEMİR gibi büyük kamu varlıklarının özelleştirilmesiyle başlayan dönem, bir yandan kamu varlıklarının

² 1994 yılında Özelleştirme Kanunu bu alanda ilk hukuki düzenleme olarak ifade edilse de 1980’lerin ilk yıllarında bir dizi kanun ve kararname ile özelleştirme uygulaması hukuksal biçim altında ifade edilmeye çalışılmış ancak süreç parçalı ve düzensiz ilerlemiştir. Kanunlaştırma sürecinin düzensiz ve karmaşık ilerleyişinin, özelleştirme uygulamalarını sekteye uğrattığı kabul edilerek 1994 yılında 4046 sayılı Özelleştirme Kanunu çıkarılmıştır. Söz konusu Kanun, ihtiyacı karşılamaya yönelik ve genel kapsamlı bir kanun olma iddiasındadır ancak etkinliği ve işleyişine dair sorunlardan bağımsız değildir. Ayrıntılı değerlendirme için (bkz. Karahanoğulları 1996, s. 322).

satılmasıyla tasfiyenin en doğrudan biçiminin uygulandığını göstermekte diğer yandan da kamu kaynaklarını belirli sermaye gruplarına aktarılmasıyla kaynak transferini gündeme getirmektedir. Örneğin özelleştirmede satış yapılan şirketlerin “milliyeti” ve hangi sermaye bloğuna ait olduğu o dönemde sıklıkla tartışılmış, kamu varlıklarının tasfiyesinin devletin egemenliği ve dayandığı temel ilkeleri tehlikeye düşürüp düşürmeyeceği gündeme getirilmiştir (Yeldan, 2010).

Tüm tartışmalı noktalarıyla birlikte geline nokta AKP dönemiyle kendine has bir yol tutturana neoliberal politikalar, kamu varlıklarının tasfiyesi ve kamu sektörünün özel sektör lehine daraltılması sürecinde ilk olarak en doğrudan biçimiyle ilerletilmiş yani kamu varlıklarının satışıyla özel sektör lehine önemli ölçüde genişleme gerçekleştirilmiştir.³ Kamu varlıklarının özelleştirilmesi uzun bir dönem Türkiye gündemini meşgul etmişse de neoliberal politikalarla uyumlu gelişme bununla sınırlı kalmamıştır. Nitekim kamu varlıklarının tasfiyesi yalnızca satış gibi doğrudan yollarla değil, kamu hizmetlerinin özel sektöre devri ve piyasalaşmaya eşlik eden bir sivil toplum anlayışı ve bu anlayışla ilerleyen bir kamu örgütlenmesiyle ilerlemiştir.

Piyasalaşma süreçleriyle birlikte giden ve “verimlilik ve esneklik” üzerinden gerekçelendirilen güçlü sivil toplum anlayışı, neoliberal ekonomi politikalarının uygulamasının bir başka yüzü olarak Türkiye’de de benzer seyretmiştir. Bir yandan kamu hizmetlerinin görülmesi başta olmak üzere kamu örgütlenmesinde şirketleşme mantığının devreye girmesi ile melez kurumların ortaya çıkması devam ederken diğer yandan da popülist politikalarla harmanlanan, “kâr amacı gütmeyen, toplum hizmeti gerçekleştiren, gönüllülük esasıyla tanımlanmış örgütler” kamusal olanın içinde yer almaktadır

³ 1985-2008 yılları arasında 246 kamu kuruluşu özelleştirme kapsamına alınmış, bunlardan 188’inde hiç kamu payı kalmamıştır (Uzgel, 2013, s. 29).

(Bayırbağ ve Göksel, 2015, s. 167). Neoliberal ekonomi politikalarıyla kamunun yeniden uyarlanması anlamını taşıyan bu durumun olağan sonucu ise kamu ayrıcalıklarını kullanan ancak götüğü kamu yararı ve kamu örgütü niteliği tartışmalı olan şirket ve şirket benzeri özel hukuk tüzel kişiliklerinin gündeme gelmesidir (Karasu, 2009, s. 144). Her şekilde, kamu politikaları karşısında neoliberal özünü koruyan bu süreç, esas itibarıyla kamunun özel mülkiyet lehine tasfiyesinin “sinsice ilerleyen” bir niteliğe bürünmesinden ibarettir (Arestis ve Sawyer, 2014b, 2014, s. 301, 302).

Piyasalaşma ile ilerleyen güçlü sivil toplum anlayışının dikkat edilmesi gereken bir diğer özelliği de toplumun kolektif niteliğinin kaybolup cemaatleşmesinin önünü açmasıdır. Bu durum kamu varlıklarının tahribi ve özel sektör lehine gelişmelerin girdiği yeni yola da işaret etmektedir. Öyle ki bu yeniden yapılanma karşısında kamu hizmetlerinin görülmesi ve kamu kaynaklarının kullanımı, geleneksel biçimleri bünyesinde taşıyan yerel cemaat ilişkilerinin geliştirilmesi ve yerel kitle örgütlerinin desteklenerek güçlenmesiyle ilerletilmektedir (Bayramoğlu, 2018, s. 49). Bu şekilde kamu varlıklarının özel mülke dönüşümü, satış ve “imtiyaz sözleşmeleri” gibi mülkiyet transferinin doğrudan biçimlerinin dışında ilerletilmekte; kamu hizmetlerinin görülmesinde devlet geri çekilmesini devam ettirirken yerini geleneksel nitelikteki kurumlara bırakmaktadır. Türkiye’de bu kurumların en net ve yeni örneğini son dönemlerde sıklıkla gündeme gelen vakıflar oluşturmaktadır.

Vakıfların Tarihsel Gelişimi ve İşlevleri

Bugün sivil toplumun bir bileşeni olarak ele alınan vakıflar, “gerçek veya tüzel kişilerin yeterli mal ve hakları belirli ve sürekli bir amaca özgülemeleriyle oluşan tüzel kişiliğe sahip mal toplulukları” olarak tanımlanabilir (Türk Medeni Kanunu, 101. madde, RG:8.12.2001/24607). Prekapitalist toplumsal formasyonlarda da sosyal yaşamın önemli bir bileşeni olan bu kurumlar genellikle Müslüman

toplumlarla ilişkilendirilse de kaynağı İslam öncesine kadar götürülebilmektedir (Kuran, 2001, s. 844). Bununla birlikte kaynağına ilişkin tartışmalı ögeler bir kenara bırakıldığında özellikle İslamiyetin bazı ekonomik sınırlamaları dikkate alındığında vakıfların bu sınırlamaları aşmayı kolaylaştırdığı ve bu açıdan bu toplumlarda sosyal ve ekonomik anlamda büyük role sahip olduğu görülmektedir.

Hukuk kurumu olarak vakıftan bahsedilebilmesi için gerekli olan ilk unsur, bir amaca özgülenecek mal varlığı ya da haktır. Söz konusu mal varlığı ya da hakkın özel mülkiyet içinde olması gerekir. Bu zorunluluk vakfın sürekliliğiyle paraleldir. O halde vakıfların özel mülkiyet kurumunun varlığına ihtiyaç duyduğunu söylemek mümkündür. Diğer bir unsur ise amacın varlığıdır. Söz konusu amaç din, eğitim, sağlık, bayındırlık ve alt yapı hizmetlerinin görülmesini içermektedir. Bu açıdan vakıflar sosyal yardım, bayındırlık, alt yapı ve bugün kamu hizmeti olarak görülen pek çok alanda faaliyet gösteren ve devletin olmadığı alanlarda var olan kurumlardır (Onar, 1944, s. 508, 509). Vakıflar kamuyu ilgilendiren hizmetleri özel teşebbüs eliyle (Ertem, 1999, s. 123) ve özel sektör anlayışıyla (Öztürk, 2019, s. 14) gören kurumlardır. Buna karşılık prekapitalist bir toplumsal formasyon içinde vakıfların sahip oldukları işlevin ve niteliklerin birer özel girişim olarak, sosyal devlet kazanımlarının henüz ortaya çıkmadığı bir dönemde olduğuna dikkat edilmelidir. Nitekim neoliberal politikalarla bağlantıları bu noktadan kurulmaktadır.

Osmanlı toplumsal formasyonu ile sınırlı bakıldığında vakıflar, İmparatorluğun erken dönemlerinden itibaren eğitim, sağlık, konaklama, bayındırlık ve alt yapı hizmetlerini yerine getirmiş ve böylece toplumsal yaşamın yeniden üretilmesinde faaliyet göstermiştir. Bununla birlikte vakıflar sosyal yardım ve hayır amacının yanında zaman zaman bu amacı geride bırakan işlevler de yerine getirmiştir. Buna göre, vakıflar aracılığıyla kurulan sosyal yardım ve dayanışma ağı bir yandan “politik meşruiyet ve prestij” (Güran, 2006,

s. 6) aracı olmuş diğer yandan da “iskân ve kolonizasyon metodu” (Barkan, 1942) olarak iş görmüştür.

Bununla beraber Osmanlı toplumsal formasyonunda sosyal yardım ve hayır amaçlı vakıfların yanı sıra çeşitli kategorilerde vakıflara rastlanır. Özgülenen amaç çeşitlendikçe farklı vakıf kategorileriyle karşılaşmakta ve vakıfların işlevleri de çeşitlenmektedir. İmparatorluğun ilk dönemlerinden itibaren varlık gösteren aile ve para vakıfları bu örnekler içinde değerlendirilebilir. Aile vakıfları, vakıf kurucularının ve ailelerinin vakıf kaynaklarından faydalanmasına yönelik özel düzenlemeler barındırarak var olan sermayenin korunmasına ve birikmesine olanak tanımıştır. Bu açıdan aile vakıfları Osmanlı Devleti içinde özel ve önemli ailelerin mal varlıklarını koruma amacıyla başvurduğu bir yoldur. Para vakıfları ise nakit paranın vakfedilmesiyle kurulmakta ve kredi sağlama işlevi görmektedir. İslam’da uygulanan faiz yasağının üstesinden borçluluk ilişkisi kurarak gelen bu kurumlar, adeta banka gibi (krş. Çizakça, 1995) çalışmakta ve son derece yaygın kullanılmaktadır (Reyhan, 2008). Bu nedenle Osmanlı kapitalistleşmesinde vakıfların rolü vakıf türleriyle doğrudan ilişkilidir.

Nitekim Çizakça’nın (2006, s. 30) ifade ettiği üzere bu vakıflar mülk sahiplerini bir yandan müsadare gibi sermaye birikiminin önüne geçebilen feodal uygulamalardan korumakta diğer yandan da mal varlıklarının herhangi bir sınırlamaya tabi tutulmadan gelecek nesillere aktarımını mümkün kılmaktadır. Bu açıdan sermaye birikim sürecinde vakıflar önemli bir işlev yerine getirmiştir. Ancak vakıfların kapitalist gelişim ile ilişkisi yalnızca sermaye birikimini mümkün kılmalarıyla sınırlı değildir. Nitekim vakıflar kapitalist gelişim süreci içinde özel mülk alanlarının ortak alanlar aleyhine genişletilmesinde de önemli role sahiptir (Sağdıç Güven, 2022, ss. 233-248). Esasen vakıflara ilişkin tartışmaların ve çelişkili durumların da kaynağını teşkil eden bu husus, vakfa konu edilen malvarlığının özel mülkiyet kategorisinde olma

gerekliliği ile ilişkilidir. Zira Osmanlı Devleti'nde büyük vakıfların gelirlerinin önemli bir kısmı, "kamuya" ait vergi türü kaynaklar ve miri arazilerden oluşmaktadır (Güran, 2006, s. 9). Böylece Osmanlı toprak rejiminde özel mülkiyeti "dışlayıcı" olarak kabul edilen miri arazi sistemine dahil alanların, vakıflar aracılığıyla özel mülkiyet kurumu içinde değerlendiriliyor olması bir çelişkiyi göstermektedir. Bu çelişkinin varlığı Osmanlı mülkiyet rejimine dair tartışmaları gündeme getirmekle birlikte vakıf kurumunun niteliğine dair bilgi vermektedir.

Öyle ki Osmanlı toplumsal formasyonunda miri arazinin mülk arazi statüsüne geçirilme ve vakfedilebilme yolları temlikname, ıslah veya hazinenin maddi açıdan zorlandığı durumlarda satış durumlarıyla bu arazilerin mülk arazi statüsüne geçirilmesi yoluyla gerçekleşir (Akgündüz, 2013, s. 554). Her ne kadar belirli şartlara bağlanmış görünüyorsa da fiili duruma bakıldığında bu yolların istisnai olmadığı görülecektir. Nitekim 16. yüzyıl verilerine bakan Barkan, Anadolu'da kamu gelirlerinin %17'sinin vakıflara ait olduğunu özellikle başkent çevresinde bu oranın %32'ye çıktığını ortaya koyar (akt. Güran, 2006). Üstelik vakıflara ait olan gelirler ve topraklar devam eden yıllarda artmakta ve vakıfların mülkünde köyler ve köylerin içindeki ortak alanlar bulunmakta; toprak mülkiyetinin önemli bir kısmı vakıflar tarafından kontrol edilmektedir (Yediyıldız, 1984, s. 8, 9; Çizakça, 1995).

O halde vakıf kurumunun işlevlerinden en önemlisi göze çarpmaktadır: Özel mülk kategorisi dışında yer alan kaynakların özel mülkiyete dönüştürülmesi. Zira vakıflar vakfedilen malları işletmekte, vakıf amacı doğrultusunda kullanmakta, faaliyetleri ile ilişkili kaynakları yönetmekte; dahası faizle borç para verme ve kredi sağlama gibi faaliyetlerde bulunabilmektedir (Akdağ, 2017, s. 540, 541).

O halde tarihsel işlevleri gereği vakıflar bir yandan özel mülkiyet dışındaki alanları daraltmakta diğer yandan da para ve aile vakıfları gibi yollarla kapitalist sermaye birikiminin önündeki geleneksel ve dinsel engellerin ortadan kaldırılması ya da en azından bu engellerin

“atlatılmasında” işlev görmektedir. Ayrıca miri toprakların vakıfların hüküm ve tasarrufuna bırakılmasıyla bu topraklar üzerinde bir nevi “çitleme” gerçekleşmekte ve miri arazilerin özel mülkiyete konu edilemediği hukuksal kurgusu bir kez de vakıflar aracılığıyla fiili olarak çözülmektedir. Bu çözülme özel mülkiyetin maddi düzeyde gelişimini gerçekleştirerek kapitalist özel mülkiyetin kuruluşuna zemin hazırlamaktadır. Sonuç olarak vakıflar hem sermaye birikimini mümkün kılmakta hem de özel mülkiyete dahil olmayan alanları özel mülkiyete açarak “çitleme” aracı olmaktadır. Bu durumda vakıflar sermaye birikimini ve metalaşmayı sağlayarak Osmanlı’da kapitalist gelişimin ön koşullarını oluşturmaya yardımcı olmuş ve bu işleviyle kapitalist gelişim karşısında çözülmekten varlığını devam ettirebilmiştir. Böylece vakıfların “uzun yaşamının” sırrı kapitalist gelişme ile bütünleşebilecek yapıda olmasıdır. Aynı şekilde vakıfların 19. ve 20. yüzyılda geçici olarak kaybettiği popülerliğin, 21. yüzyıl Türkiye’inde yeniden kazanmasının nedeni de neoliberal politikalarla bütünleşebilme yetilerinde gizlidir.

Türkiye’de “Yeni” Vakıflar

Bugün geline nokta vakıflar yaygın biçimde sosyal yardım, eğitim faaliyeti, yurt ve barınma hizmetleri yürütmektedir. Yürütülen bu faaliyetler “neoliberal dönüşümde devletin yeniden yapılanmasının yalnızca kurumsal bir süreç değil, kapsamlı bir toplumsal dönüşüm” (Bedirhanoğlu, 2013, s. 45) olduğunun göstergesi sayılmalıdır. Zira bu faaliyetler, kamu hizmeti altında değerlendirmeye uygun olan ve devletin üstlenmesi gereken sorumluluklar olmakta birlikte “neoliberal popülist” (Yıldırım, 2013, ss. 96-100) uygulamaların örneği olarak iş görmektedir.

Türkiye’de vakıf kurumunun “yeniden” gündeme gelmesi ilk başta neoliberal politikaların tohumlarının ekildiği 1980’li yıllara denk

gelmektedir.⁴ Nitekim 1985-1989 5. Beş Yıllık Kalkınma Planında vakıf kurumunun teşvik edilmesi hedeflenmiş (Devlet Planlama Teşkilatı, 1984, s. 173) bu hedefe dayalı olarak 1985’de I. Vakıf Şurası yapılmış (Erdoğan Çelikkın, 2023, s. 265) ve ardından 1986’da Sosyal Dayanışma ve Yardımlaşma Teşvik Kanunu kabul edilmiştir. Bununla birlikte vakıflara ilişkin esas atılım 2000’li yıllarda Dünya Bankası’nın yoksulluğun etkilerini hafifletmeye yönelik yeni araçlar geliştirme politikası (Yalman, 2007, s. 657) ve sonrasında AKP iktidarının popülist uygulamalarıyla birlikte başlamıştır. Bu süreçte çeşitli araçlar⁵ denense de sosyal yardım ve refahın ihtiyaç sahiplerine dağıtılmasında vakıfların payı daha büyüktür. Bu tercihin arka planında ilk bakışta vakıf kurumunun tarihsel misyonu ve işlevinin etkili olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim 1986 yılında Sosyal Dayanışma ve Yardımlaşma Teşvik Fonunun uygulama yönetmeliği ve SYDV Resmi Senedini içeren başbakanlık genelgesinde vakıfların tarihsel misyonuna dikkat çekilmiştir:

Milli, sosyal ve kültürel değerlerimizin korunup yasatılmasında vakıf müessesesinin çok önemli bir rolü ve mevkii vardır. Bu bakımdan, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu’nun uygulamasında ana görev, il ve ilçelerde kurulacak vakıflara verilmiştir (Resmi Gazete, 1986, s. 9).

⁴ Örneğin bu dönemde kamu kurum ve kuruluşlarında kamu hizmetlerini ve personeli desteklemek amacıyla vakıflar kurulmuştur. Uzun bir süre faaliyette bulunan bu vakıflar, kamu kaynaklarının aktarılması ve yardım taleplerinin rahatsız edici düzeyde olması gibi gerekçelerle tasfiye edilmeye çalışılmış ve bu amaçla 2004 yılında 5072 sayılı Kanun yürürlüğe sokulmuştur (TBMM TD, D:22, S. Sayısı:334, Komisyon Raporu, s. 1). Bu vakıfların tasfiye süreci ve işlevleri verimli bir tartışma alanı açsa da bu çalışmanın kapsamının dışında tutulmuştur.

⁵ Sosyal politika araçlarında yaşanan değişimin dikkate değer olduğu bu dönemde aynı zamanda “hayırsever” derneklerin sayısının da arttığını ve bu dernekler üzerinden geniş bir yardım ağı örgütlendiğini görmek mümkündür. 1998 yılında kurulan Deniz Feneri Derneği, 2003 yılında kurulan Kimse Yok Mu?, 2005 yılında kurulan Cansuyu Yardımlaşma Derneği gibi dernekler üzerinden yardım faaliyetlerinin örgütlenmesine ilişkin (bkz. Göçmen Yeğinoğlu, 2010).

Bununla birlikte kamu alanının piyasa merkezli politikalara uygun biçimde yeniden dizayn edilmesinde vakıfların işlevi yalnızca tarihsel misyonları ile sınırlı değildir. Bu tarihsel role ek olarak 5737 sayılı Vakıflar Kanunu'nun (RG.27.02.2008/26800) sağladığı işlev de kuruma yüklenen rolü anlamaya yardımcıdır. Örneğin vakıflar bir mal varlığı üzerinde örgütlenmekte ve böylece mali açıdan örneğin derneklere kıyasla daha güvenli faaliyet gösterebilmekte,⁶ daha az kısıtlamalara maruz kalmaktadır. Aynı zamanda vakıf yönetim organının nasıl oluşacağı vakfı kuran tarafından belirlenmektedir (Akipek vd., 2014, s. 686). TÜSEV'in vakıfların örgütsel yapısını incelediği saha çalışmasında görüldüğü üzere bu durum derneklerin aksine kurul üyeliklerinde çeşitliliğin azalmasına ve vakıfları “demokratik olmayan” bir yönetime açarak hesap verilebilirliğinin zayıflamasına, ilişkilerin “kişisel güven” üzerinden yürütülmesine neden olabilmektedir (Gökşen, 2006, s. 64). Aynı çalışmada vakıfların kurulması için gerekli olan “bir amaca özgülenme” zorunluluğunun da uygulamada büyük esneklik gösterdiği; vakfın amacını belirleyen, çalışmaları ve mali kaynakları gösteren ve sonradan değiştirilmesi zor olan vakıf resmi senedinin sanıldığıının aksine çok bağlayıcı olmadığı, kolaylıkla belirlenen amacın dışında faaliyette bulunulduğu ifade edilmiştir (Gökşen, 2006, s. 65-67). Son olarak vakıfların tasfiyesi için mahkeme kararının gerekmesi ve bir “mal topluluğunun” dağıtılmasının daha zor olması da derneklere kıyasla vakıfları daha güvenceli kılmaktadır. Sonuç olarak bu işlevleriyle vakıflar neoliberal politikaların esnek, ademi merkezîyetçi ve hızlı karar alma nitelikleriyle uyumlu kılınarak kamu varlıklarının özel mülkiyet lehine tahribatında önemli rol üstlenebilmektedir.

⁶ Vakıflar Kanunu 15. Madde: Vakıfların hayrat taşınmazları haczedilemez, rehnedilemez, bu taşınmazlarda mülkiyet ve irtifak hakkı için kazandırıcı zamanaşımı işlemez.

Yeni dönemde vakıflar devletin kamu sektöründen geri çekilmesi ve kamu alanının daralmasıyla devletin yerini doldurmakta; kamu hizmeti ve sosyal yardım gibi bununla ilişkili alanların neoliberal yeniden yapılanmaya uygun “çok aktörlü ve katmanlı bir yapı” olarak kurgulanmasında iş görmektedir (Yılmaz, 2018, s. 113). Ayrıca vakıfların neoliberal politikaların yeniden üretim mekanizmasına dahil olması süreci, kamu alanının piyasalaşmasındaki rolünün yanı sıra kamu varlıklarının özel mülkiyete dönüşmesinde aracı kılınmasıyla da devam etmektedir. Vakıfların kamu varlıklarını tasfiye sürecindeki özel konumu, özelleştirmenin çıplak ve doğrudan biçimlerinin aksine sürecin kamu yararı örtüsü altında ilerlemesiyle bağlantılıdır. Son dönemde adına sıkça rastladığımız vakıfların faaliyetine bakıldığında bu durum net biçimde kendini göstermektedir. Bu vakıfların bir kısmı kanunla kurulup ayrı bir hukuk kategorisine dahil edilerek neoliberal yeni kamu örgütleriyle ilişkilendirilebilmekte diğer bir kısmı da klasik vakıf niteliğini taşımakla birlikte kamu yararına faaliyet gösterdiği gerekçesiyle çeşitli kamu ayrıcalıklarına sahip kılınmaktadır.

Kamu Varlıklarının Tasfiyesinde Vakıflar

Vakıfların esnek ve uyumlanabilir niteliğinin geldiği nokta yeni ve melez hukuk kategorileri yaratma ile sonuçlanmaktadır. Nitekim bugün vakıflar devletin kamu sektöründen geri çekilmesi ve kamu alanının daralmasıyla “olmayan devletin” yerini doldurmaktadır. Bu özellikleri “kamuya yararlı vakıf” kategorisinin genişlemesine ve özel kanunla kurulan “melez” nitelikte yeni vakıfların ortaya çıkmasına olanak tanımaktadır. Bu gelişim “devletin işlerini yerine getiren özel sektörün konumuna” dair tartışmaları gündeme getirmekte; vakıfları kurumsal nitelikleri, hukuksal dayanakları ve sosyo-politik işlevleri konusunda sorgulamaya açmaktadır.⁷

⁷ Buradaki tartışmalar İngiltere başta olmak üzere Danimarka ve Hollanda gibi ülkelerde de yoğun olarak faaliyet gösteren yarı özerk kurumlar olarak, devletin

Nitekim Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları başta olmak üzere daha yakın bir döneme tarihlenen Türkiye Maarif Vakfı söz konusu yeni ve melez nitelikli hukuk kategorileri açısından tartışmaya açık vakıflardır. Söz konusu vakıflar bir kanun ile kurulmuş ve vakfın gelirleri olarak doğrudan genel bütçeye işaret edilmiştir. Aynı şekilde örgütlenme ve faaliyetleri açısından bu vakıflar ile kamu kurumları arasındaki organik bağlar, bu vakıflara tanınan imtiyazlar ve kamu hizmeti niteliğindeki faaliyetleri, söz konusu vakıfları hukuk sistemi içinde kategorize etmede tartışma yaratmaktadır.

Özel kanunla kurulan ve kategorik olarak melez nitelikte olan vakıflar dışında özel hukuk tüzel kişiliği yönünden herhangi bir tartışma yürütülemeyecek ancak kamu kaynaklarının aktarıldığı vakıflar da söz konusudur. Bu vakıflara vergi muafiyeti tanınmakta ve vakıflar “kamu yararına çalışan vakıflar” olarak nitelendirilerek denetim ve izin sisteminden muaf tutulmaktadır (Erdoğan Çelikkın, 2023, s. 271, 272). Örneğin bu vakıflara yapılan bağış ve yardımlar, gelir ve kurumlar vergisi matrahının tespitinde indirim konusu yapılmakta ve çeşitli vergi türlerinden de muaf tutulmaktadır (GİB, 2012, s. 9-14). Dahası bu vakıflar kamu yararı örtüsü altında, izinsiz yardım toplayabilmekte⁸ ve faaliyetleri için kullanılmak üzere hazineye ait taşınmazlar üzerinde ilan yapılmaksızın doğrudan kullandırılma veya irtifak hakkı tesisi yapılabilmektedir (Milli Emlak Genel Tebliği, Sıra Sayı:324, madde 8/2-ğ). Ayrıca vergi muafiyeti tanınan vakıflar 2024 yılı itibarıyla 329 olup bunların yalnızca 173 tanesi 1968-2000 yıllarında, geri kalan 156 tanesi de 2000 sonrasında kurulmuş görünmektedir (GİB, 2024). Erdoğan Çelikkın (2023, s. 271), vakıflara kaynak aktarımının yolu olan bu

yapması gereken işlerin devredildiği özel sektör şirketleri olarak ifade edilen “quango”lara dair tartışmaları hatırlatmaktadır. “Yeni kamu örgütlenmesi” içine dahil edilen bu kurum için (bkz. Greve vd., 1999).

⁸ Bu veriler İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü tarafından paylaşılmaktadır, ancak makalenin yazıldığı sırada internet üzerinden erişim mümkün olmamıştır.

ayrıcalıkların, 2000’li yıllarla birlikte özellikle dinsel yönelimli ve iktidar yakınlarınca kurulan tarikat vakıflarına tanındığına dikkat çekmektedir.

Bununla birlikte kamu varlıklarının özel mülke dönüşümünde vakıflara yakından bakıldığında sürecin, genel bütçeden pay ayırma, vergi muafiyeti ve denetimsiz bağış toplama ayrıcalığının yanı sıra kamu varlıklarının usulüne aykırı satışı, kiralanması veya bedelsiz tahsisi gibi yollarla da ilerlediği görülmektedir. Ayrıca son dönemde İstanbul’da Galata Kulesi (Independent Türkçe, 17 Nisan 2020) ve Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın köşkü (Gazete Pencere, 24 Mart 2024) örnekleri üzerinden görüldüğü gibi Osmanlı döneminden kalan mazbut vakıflar⁹ adına kaydedilen kamu taşınmazlarının Vakıflar Kanunu 30. Maddeye dayanarak çeşitli vakıf ve sermaye gruplarına devredilme girişimleri de bir diğer özel mülkleştirme yolu olarak belirmektedir. Çalışmanın devamında çeşitli örnekler üzerinden kamu varlıklarının özel mülkleştirilmesinin somut görünümleri aktarılmaktadır.

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları

Neoliberal politikalar ve vakıflar arasında kurulan ilişkinin ilk örneği olan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları 1986 yılında 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu (RG:14.06.1986/19134) hükümlerine istinaden kurulmuştur. Vakıfların amacı, kuruluş kanununda açıkça belirtildiği üzere sosyal yardım ve dayanışmayı teşvik ederek yoksullukla mücadeledir. Vakıflar, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’nın idari yapılanmasında yer almasa da bakanlıkla doğrudan ilişkilidir. Nitekim 2018/3 Nolu Cumhurbaşkanlığı Genelgesinde de ifade edildiği gibi Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonunda toplanan kaynaklar

⁹ Mülga 743 sayılı Türk Medeni Kanun’un yürürlük tarihinden önce kurulan ve Vakıflar Genel Müdürlüğüne yönetilen vakıflardır.

bakanlık eliyle sosyal yardımlaşma ve dayanışma faaliyeti organizasyonunda bulunan vakıflara dağıtılmaktadır. Ayrıca bakanlığın vakıflar üzerinde denetim yetkisi de mevcuttur (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2023). Şu an ülke genelinde 1.003 adet olan SYDV, il ve ilçe bazlı örgütlenmekte ve müteveli heyeti, mülki idare amirleri vakfın tabii başkanı olmak üzere, illerde belediye başkanı, defterdar, il milli eğitim müdürü, il sağlık müdürü, il tarım ve orman müdürü, aile ve sosyal hizmetler il müdürü, il müftüsü; ilçelerde belediye başkanı, mal müdürü, ilçe milli eğitim müdürü, sağlık grup başkanı, ilçe tarım ve orman müdürü ve ilçe müftüsünden oluşmaktadır. Ayrıca müteveli heyetinde “hayırsever vatandaşlar ve STK yöneticileri” de yer almaktadır (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2023). Vakfın gelirleri Teşvik Fonundan aktarılan miktarlar, işletme/iştiraklerden elde edilecek gelirlerden ve diğer gelirlerden oluşmaktadır.

Söz konusu vakıflara ilişkin tartışmalar pek çok başlık altında toplanabilir. İlk tartışma bu vakıfların hukuk öznesi olarak hangi kategori altına alınacağıdır. Nitekim vakıflara ilişkin devam eden tartışmalar bu temel sorun üzerinden şekillenmektedir. Buna göre gerek Vakıflar Kanunu gerekse Türk Medeni Kanunu (RG: 8.12.2001/24607) ilgili hükümleri gereği vakıflar özel hukuk tüzel kişisidir. Dolayısıyla kamu tüzel kişiliklerinin sahip olduğu kamu gücü ve kimi ayrıcalıklardan yararlanamamaktadır. Bununla birlikte SYDV’nın kanunla kurulması ve vakfın gelirlerinin kamu alacağı olduğu 3294 sayılı Kanunun Ek.1 maddesine göre açıkça belirtildiğinden bu vakıfların nitelikleri tartışmalıdır. Bu durumda kimi yazarlar vakfın kanunla kurulması nedeniyle vakfedenin devlet olduğu ve özel bir durum yaratıldığı, Medeni Kanun hükümlerince kurulan vakıflarla SYDV’nın ayrıştığını ve gelirlerinin kamu alacağı olarak öngörülmesiyle SYDV’nın kamu tüzel kişisi olarak ele alınması gerektiğini ifade etmiştir (Oğuz, 1989; Öztürk ve Öztürk, 2010). Ancak

gerek 3294 sayılı Kanunun gerekçesine gerekse Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın tanımlamasına bakıldığında görüleceği üzere, bu vakıfların özel hukuk tüzel kişisi olduğuna ilişkin herhangi bir aksi ifade yoktur. Zaten vakfın kuruluş amacı yoksullukla mücadelede sosyal yardımların devlet eliyle yapılmasının önüne geçmek, kısıtlamaktır. Nitekim 3294 sayılı Kanunun madde 7 gerekçesinde aktarıldığı üzere: "Vakıf mütevellî heyeti önceden belli edilmek suretiyle bu alanda siyasal yatırım yapmak isteyenlerle, ekonomik bakımdan çıkar sağlanmasına meydan verilmemesi amaçlanmıştır" (TBMM TD, D:17, S. Sayısı: 454, Komisyon Raporu, s. 2). Buna karşılık SYDV'nın tüzel kişiliğine dair sorun bir süre Yargıtay'ın bağlayıcı nitelik taşıyan Yargıtay Büyük Genel Kurulu'nun 09.06.2017 tarihli ve 2016/3 E., 2017/4 K. sayılı İçtihadı Birleştirme Kararında SYDV'nın özel hukuk tüzel kişisi olduğunun kabul edilmesiyle çözülmüş olsa da Hukuk Genel Kurulu'nun 25.11.2021 tarihli 2016/2292 E., 2021/1494 K. sayılı kararı ile içtihadı birleştirme kararı aksine hüküm verilmesiyle tüzel kişilik meselesi tekrar çözümsüz kalmıştır.

Bununla birlikte SYDV'ye ilişkin hukuksal tanımlama sorunu yalnızca hukuk tekniği açısından teorik bir tartışma olarak değerlendirilmemelidir. Bu vakıflar üzerinden yürütülen tüzel kişilik tartışması, neoliberal politikalara uygun melez hukuk kurumları yaratılması ve kamu alanının erozyona uğratılmasının yarattığı sorunu görünür kılar. Nitekim aktarılan tartışmalarda da sorunun çözülememesi, neoliberal politikalara içkin bir belirsizliğin sonucudur. Bu belirsizlik kamu alanının bu türden tartışmalı hukuk kurumları eliyle daraltılmasına işaret eder. Öyle ki il ve ilçeler bazında örgütlenmiş SYDV, sosyal politikaların başat uygulama aracı haline geldiğinden kamu sektörünün görünürlüğü ve faaliyet alanı özel hukuk tüzel kişilikleri lehine azalmaktadır. Genellikle bu vakıflar aracılığıyla iktidarın sosyal yardım aracıyla rıza üretim mekanizması içinde yer aldığı dile getirilse de (Özgenç, 2023) bu değerlendirme

ancak tek bir boyuta işaret eder. Esas olan, özel hukuk tüzel kişisi olan bu vakıfların kaynağı her ne kadar kamu kaynağı olsa da yürüttükleri faaliyet “STK yöneticileri ve hayırsever vatandaşlardan” oluşan mütevellî heyeti üzerinden ilerlemekte;¹⁰ böylece sosyal yardımlar kamu hizmeti değil, “hayırsever vatandaşların” yürüttüğü hayır hizmeti olarak değerlendirilmektedir. Örneğin Nail Dertli’nin dikkat çektiği üzere kamu hizmetleri kapsamında olan yardım ve destek imkanlarının vakıflar aracılığıyla görülmesi, yardımların “kişisel lütuf” olarak sunulması ve dolayısıyla bu lütfun belirli grup ve kişilerle girilen kişisel ilişkiden kaynaklandığı algısına yol açmaktadır (akt. İlgün, 2023). Böylece kaynaklarının bir kısmı kamu varlıkları olan bu vakıfların, kamu kaynaklarını kullanarak giriştiği faaliyetler özel hukuk kişilerinin kişisel yardım ya da hayır işleri faaliyetleri kapsamına kolaylıkla sokulabilmekte, kamu örgütlenmesi “işlevsiz” kılınmaktadır.

Bununla birlikte odağın mülkiyet ilişkilerine çevrilmesiyle bu vakıfların kamu kaynaklarının özelleştirilmesine aracı işlevi de netleşecektir. Nitekim vakıf faaliyetlerinin kaynağı Fondan aktarılan kamu kaynaklarıdır. Örneğin Düzce’de 2022 tarihli depremin ardından ortaya çıkan acil ve temel ihtiyaçların giderilmesi amacıyla Düzce Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı’na Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından aktarılan 1 milyon TL kaynak bu dönüşümün basına yansıyan tekil örneklerinden biridir (TRT Haber, 24 Kasım 2022). Benzer bir örnek Covid pandemisi sürecinde de görülmüş, bu vakıflara ek kaynak ayrılarak kamu hizmetinden faydalanması öngörülen kişilere yardım ve destek sağlanması amaçlanmıştır. Dönemin Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanı Selçuk’un bu dönemde yaptığı açıklamaya göre; SYDV’ye “periyodik pay” adı altında her ay

¹⁰ Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesinde hazırlanan bir çalışmanın verilerine göre SYDV’nin iş birliği yaptığı kurumlar arasında STK’lar %76’lık dilime sahiptir. (İlter, 2009, s. 76)

düzenli olarak aktarılan kaynak tutarı en son 24 Mart 2020 tarihinde, 135 milyon TL'den 180 milyon TL'ye çıkarılmıştır (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2020). Burada görüldüğü gibi kamu kaynakları özel hukuk kişilerine aktarılmakta ve bu özel hukuk tüzel kişileri kamu hizmetini vakıf faaliyeti olarak yürütmektedir. Ortaya çıkan bu dolayım neoliberal politikaların kamu alanını tahribinde ve kamu kaynaklarının özel mülke aktarılmasında perde işlevi görmektedir.

Bununla birlikte SYDV ile başlayan süreç giderek yoğunlaşarak piyasalaşma ve kamu kaynaklarının tasfiyesini başka vakıflarla devam ettirmektedir. TMV bu gelişmenin devamı ve kamu sektörü içinde özel hukuk tüzel kişiliklerinin daha da belirgin kılındığı bir başka örnektir.

Türkiye Maarif Vakfı

Türkiye Maarif Vakfı, 17.06.2016 tarihinde yurt dışında Türkiye adına eğitim ve öğretim faaliyeti yürütme yetkisine sahip olarak 6721 sayılı Kanun (RG: 28.06.2016/29756) ile kurulmuştur. Yurtdışından devraldığı okul, eğitim merkezi ve üniversite gibi kurumlar başta olmak üzere eğitim faaliyeti yürütmektedir (TBMM Esas No: 7/77527). Vakfın TBMM yazılı soru önergelerine verdiği cevaplarına göre şu an 51 ülkede 233'ü devralınan toplamda 421 okul, 21 Eğitim Merkezi, 1 Üniversite ve 39 yurt ile faaliyet yürütmektedir (TBMM, Esas No: 7/77527). Vakfın mütevelli heyeti, Cumhurbaşkanı tarafından atanan yedi daimi üye ile ikisi Eğitim Bakanlığı (MEB) temsilcisi olmak üzere Dışişleri Bakanlığı ve Maliye Bakanlığı ile Yükseköğretim Kurulu temsilcilerinden oluşur.

Çalışmanın temel odağı dikkate alındığında dikkat edilecek husus vakfın gelirleridir. Vakfın gelirleri arasında kuruluş kanununda ifade edildiği üzere “Cumhurbaşkanı kararı ile genel bütçeden ve ilgili kamu kurum ve kuruluşlarından aktarılabacak tutarlar” da mevcuttur. Dolayısıyla vakıf tek başına devraldığı kaynakların aktarıldığı bir özel hukuk tüzel kişisi değil, doğrudan MEB kanalıyla genel bütçeden pay

alan bir vakıftır (Milli Eğitim Bakanlığı, 2023a, s. 104). Üstelik genel bütçeden aktarılan miktarlar hiç de azımsanmayacak orandadır. Buna göre 19.10.2016 tarihli Resmi Gazetede ilk kez kaynak aktarımı yapılan vakfa, Milli Eğitim Bakanlığı'nın bütçesinden 90 milyon TL aktarılmıştır (Resmi Gazete, 2016). Bu tarih itibariyle her yıl olmak üzere MEB bütçesinden ilgili vakfa kaynak aktarımı yapılmış ve 2023 yılı bütçesinden 3 milyar 499 milyon 874 bin TL vakfa aktarılmıştır (Resmi Gazete, 2023). Ayrıca 2024 bütçesinden vakfa aktarılması planlanan miktar 5 milyar 702 milyon olarak belirlenmiştir (Resmi Gazete, 2024). Aktarılan kaynağın miktarı da düşünüldüğünde MEB bütçesinden ciddi oranda pay alan bu kurumun, "Gölge Bakanlık" olarak adlandırılması anlaşılabilir (Cumhuriyet Gazetesi, 14 Nisan 2022).

TMV, yukarıda SYDV için yürütülen tüzel kişilik tartışmasından bağımsız değildir. Nitekim vakfa her ne kadar genel bütçeden kamu kaynakları aktarılıyor, mütevellî heyeti kamu görevlilerinden oluşuyor ve MEB dışında yurtdışında doğrudan eğitim kurumu açma yetkisine sahip tek kurum olmak gibi önemli kamu ayrıcalıkları veriliyorsa da vakıf, kamu tüzel kişisi olarak tanımlanmamıştır. Ancak SYDV'ye ilişkin Yargıtay kanalı ile yürütülen hukuk tartışmaları TMV için yapılmamış hukuksal açıdan tüzel kişilik sorunu bu vakıflar için daha da karanlıkta kalmıştır. Zira vakfın tüzel kişiliğinin belirlenmesini de içeren Anayasa Mahkemesi'ne iptal başvurusuna karşı 06.12.2018 tarihli ve E.2016/159 K.2018/108 sayılı kararında mahkeme bu konuya ilişkin sessiz kalmıştır. Bununla birlikte vakfın kuruluş kanununda, hakkında hüküm bulunmayan haller için Türk Medeni Kanunu ve Vakıflar Kanunu'na atıf yapılmıştır (RG: 28.06.2016/29756, 6. madde). Bu açıdan vakfa her ne kadar kamu varlıkları aktarılıyor ve çeşitli kamu ayrıcalıkları sunuluyorsa da bu durumun TMV'nin özel hukuk tüzel kişiliğini etkilemediği sonucuna ulaşmak mümkündür. Nitekim vakfın faaliyetleri de bu durumu örneklemektedir: Cumhuriyet Gazetesi'nin

vakıf içi yazışmaları konu ettiği ve TMV Mali İşler Kıdem Sorumlusu ile görüşmelerini de aktardığı haberine göre vakfın kamudan aldığı bütçenin günlük ve aylık olarak banka hesaplarında tutulduğu ve nemalandırıldığı iddia edilmektedir (Cumhuriyet Gazetesi, 8 Kasım 2022). Basına yansıyan bu konu çoğunlukla hükümetin faiz karşıtı politikalarına rağmen genel bütçeden pay alan bu vakfın faizli işlemler yapmasına atıfta bulunuluyorsa da gazetenin iddialarına konu edilen durum bundan daha fazlasıdır. Zira doğrudan ve düzenli olarak kamu kaynaklarının aktarıldığı bu vakıf, bir özel hukuk kişisi olarak bu kaynaklardan özel hukuk hükümlerine göre yararlanıp gelir elde etmektedir. Dolayısıyla kamu varlıklarının özel mülkiyete dönüşümü çift aşamalı gerçekleşmektedir.

Böylece TMV bir yandan -kuruluş amacı itibariyle- sermaye transferini mümkün kılarken diğer yandan da kamu varlıklarının özel sektöre aktarılmasında işlev görmek ve neoliberal politikaların yeniden üretimini sağlamaktadır. Vakıf kurumu altında örgütlenme, bu işlemleri yapabilmeye imkân vermektedir. Buna karşılık TMV'ye ilişkin tartışmalar ve sorgulamalar bitmiş değildir. Meclis içinde vakfa aktarılan kaynakların miktarı ve bu kaynağın nasıl harcandığına ilişkin 2016 yılından itibaren toplamda 21 adet yazılı soru önergesi sunulmuştur (tbmm.gov.tr/Türkiye Maarif Vakfı). Söz konusu soru önergelerinin hemen hepsi yanıtlanmış ve önergelerde kamu kaynaklarının özel hukuk tüzel kişisi olan vakfa aktarılmasına ilişkin sorulara verilen cevap kuruluş kanununa atıfla yapılmıştır:

6721 sayılı Kanun'un Türkiye Maarif Vakfının bütçesi ve gelirleri ile muafiyet, istisna ve indirimler başlıklı 5. maddesinin 2. fıkrasının (e) bendinde Cumhurbaşkanı kararı ile genel bütçeden ve ilgili kamu kurum ve kuruluşlarından aktarılacak tutarlar, Türkiye Maarif Vakfının gelirleri arasında sayılmaktadır. Türkiye Maarif Vakfının aynı Kanun'un 2. maddesinde sayılan faaliyetlerini gerçekleştirebilmesi için

hangi kaynakları kullanabileceği kanun koyucu tarafından ayrıntılı olarak düzenlenmiştir (TBMM, Esas No: 7/66243).

O halde kamu varlıklarının özelleştirilmesi ve piyasalaşma süreci tekil bir tercih değil, kanunlarla desteklenen sistemli bir süreç olarak belirmektedir. Gerek SYDV gerekse TMV neoliberal politikalara uyumlanma sürecinin birer parçasıdır ve onlara ilişkin çelişkiler neoliberal piyasalaşmaya içkin çelişkilerdir.

Kamu Yararına Çalışan ve Vergi Muafiyeti Tanınan Vakıflar

TMV ve SYDV kuruluş şekilleri ve faaliyetleri itibariyle tüzel kişilik bakımından belirsiz bir alanda kalmakta ve bu belirsizlik onlara kamu varlıklarının özelleştirilmesinde esneklik ve kamu yararı örtüsü altında gizlenme imkânı sağlamaktadır. Ancak vakıflar aracılığıyla kamu alanının tahribi her zaman bu örtüye ihtiyaç duymamaktadır. Son yıllarda sayıları artan ve özel hukuk tüzel kişiliği yönünden herhangi bir tartışma yürütülemeyecek vakıflar da kamu varlıklarının özel mülkleştirilmesinde oldukça işlevseldir. Gündemde olması ve kamu varlıklarının vakıflara devredilmesinde bir hayli yol katetmiş olması nedeniyle TÜRGEV (Türkiye Gençlik ve Eğitime Hizmet Vakfı) ve TUGVA (Türkiye Gençlik Vakfı) örnekleri dikkate değerdir.¹¹ TÜRGEV 1996 yılında İstanbul Gençlik ve Eğitime Hizmet Vakfı (İSEGEV) adıyla kurulmuş (turgev.org.tr), 2013 yılına gelindiğinde vakfın ismi TÜRGEV olarak değiştirilerek faaliyetlerine yeni bir isimle ve daha geniş bir alanda devam etmiştir. Vakfın amacı vakıf senedinde belirtildiği üzere, Türkiye ve dünyada eğitim ve öğretim faaliyetlerinde bulunmak, öğrencileri maddi ve manevi olarak desteklemektir (TÜRGEV, 2021a).

TUGVA ise 2013 gibi daha yeni bir tarihte “gençleri maddi ve manevi olarak desteklemek, insanlığa faydalı olmak, demokrasinin gelişimine

¹¹ Bu vakıflar 2018 ve öncesi dönemde İstanbul Büyükşehir Belediyesi’nden en çok yardım alan iki vakıf olarak ifade edilmektedir. (Toker, 2019)

katkıda bulunmak, fikri ve toplumsal çalışmalar yapmak ve ülke çapında; eğitim ve öğretim hizmetlerinin etkin ve verimli biçimde yerine getirilmesine yönelik çalışmalara katkıda bulunmak ve bu konularda manevi, maddi, her türlü desteği ve girişimi” sağlamak amacıyla kurulmuştur (TÜGVA, 2024). Her iki vakfın gelirleri kurucular tarafından özgülünen malvarlığının yanı sıra, kamu ve özel kuruluşlardan yapılan bağışlar, vakfın amacı doğrultusunda faaliyet gösteren işletmelerden ve organizasyonlardan elde edilen gelirler ve ek olarak vakfın mülkiyetinde olan menkul ve gayrimenkullerden elde edilen gelirler olarak ifade edilmiştir (TÜRGEV, 2023; TÜGVA, 2024a). Buna ek olarak her iki vakıf da kamuya yararlı vakıflar arasında sayılmakta ve vergi muafiyeti kapsamında bulunmaktadır (TÜRGEV, 2021b; TÜGVA, 2024a).

Söz konusu vakıflarla ilgili olarak dikkate değer olan ve gündeme gelmelerini sağlayan konu ise vakıf faaliyetleri için aktarılan kamu kaynaklarıdır. Özellikle merkezi ve yerel yönetimler ile yapılan protokollerle bu vakıflara büyük miktarlarda kamu varlığının aktarıldığı basına sıklıkla yansımaktadır. Söz konusu aktarım ilk olarak özelleştirme sürecinin doğrudan biçiminin, yani satış yolunun kullanıldığını göstermektedir. Cumhuriyet Gazetesi haberinde 2010-2020 yılları arasında İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB) İştiraki olan KİPTAŞ tarafından TÜRGEV ve TÜGVA başta olmak üzere çeşitli vakıflara çok sayıda gayrimenkulün usulüne uygun olmayan biçimde satıldığı aktarılmıştır (Ocak, 2021). Ancak sıklıkla gidilen yol, kamuya ait gayrimenkullerin bu vakıflara neredeyse bedelsiz olarak kiraya verilmesidir. İzmit Belediyesi’nin TÜGVA’ya 120 TL karşılığında gayrimenkul kiraladığı ancak söz konusu gayrimenkulün esas kira değerinin 4.200 TL olduğu bilgisi aktarılmıştır (Evrensel Gazetesi, 22 Ekim 2018). Benzer şekilde son seçimlerde el değiştiren Keçiören Belediyesi’nin de değeri yüksek bir konağı 2023 yılında aylık 2.300 TL bedelle TÜGVA’ya kiraya verdiği basına yansımıştır (Bildircin, 2024).

Kamu varlıklarının özel mülke dönüşümünde bu örnekler, genellikle basına yansıdığı ölçüde kamunun bilgisine sunulmakta ne sözü edilen vakıflar ne de kamu kurumları konuya ilişkin bilgi paylaşımı yapmaktadır. Örneğin vakıflara yapılan tahsislere ilişkin hazırlanan soru önergelerine cevap veren Vakıflar Genel Müdürlüğü, bu vakıfların özel hukuk tüzel kişisi olduğu ve bu nedenle soruların vakıflara yöneltilmesi gerektiğini ifade ederek bilgilendirme yapmamıştır (TBMM Esas No: 7/58428); aynı şekilde bu vakıfların da soru önergeleri karşısında genelde sessiz kaldığı ve verilerini paylaşmadığını ifade etmek gerekmektedir (tbmm.gov.tr/TÜRGEV).

Bununla beraber TÜRGEV'in faaliyetleri sıklıkla gündeme gelmiş ve basında, kamuya ait taşınmazların vakfa tahsis edildiği bilgisi yansımıştır. Buna göre dönemin Yurt Gazetesi yazarı Esin Gedik, TÜRGEV'e ait gayrimenkul listesinin, ülkenin dört bir yanındaki "milli emlak ve diğer kamu arazilerinin kanuna ve etiğe sığmayacak yöntemlerle bu vakfa devredilmesiyle" elde edildiğini iddia etmiştir (akt. Birgün Gazetesi, 21 Ağustos 2015). Söz konusu iddialar bir süre sonra Meclis'in de gündemine gelmiş ve kimi milletvekilleri tarafından iddialara ilişkin pek çok yazılı soru önergesi sunulmuştur¹². Bu önergelerin bir kısmı Milletvekili Alim Işık tarafından hazırlanmış ve yine kendisi tarafından önergelere verilen cevaplar Meclisin bilgisine sunulmuştur. Buna göre:

(...) bahsedilen taşınmazlarla ilgili ayrı ayrı ilgili bakanlıklara ve vakıflardan sorumlu Sayın Başbakan Yardımcısı Bülent Arınç'a verdiğimiz yazılı soru önergeleri önce cevapsız kaldı; tekrarladık, cevapsız kaldı; üçüncü tekrarımızda yavaş yavaş cevaplar gelmeye başladı. Şimdi, o cevaplardan birkaç örnek vereceğim size. Birisi Sayın Bülent Arınç'ın cevabi yazısı, 9/7/2014 tarihli; vakfın kurucularını

¹² Bu dönemde TÜRGEV başta olmak üzere vakıflara ilişkin pek çok soru önergesinin olduğu ve bunların hangilerinin cevaplanmadığına ilişkin bilgi için (bkz. TBMM, D:24, YY:5, Gelen Kağıtlar No:17).

saymış: ‘Eğitim ve sosyal hizmet alanında faaliyet gösteren vakfın toplam 142 adet gayrimenkulü bulunmaktadır.’ diye kısa bir cevap vermiş. Diğer soruların tamamı cevapsız. Neyse, oradan hiç olmazsa taşınmaz sayısını öğrenmiş olduk. Yine, Sayın Bülent Arınç’a biraz önce bahsettiğim taşınmazlarla ilgili ayrı ayrı verdiğim soru önergelerinde tekrarlama sonucu verilen cevaplarda standart bir cevap metni geliyor elimize bir cümlelik: ‘Anılan önergede yer alan sorularla ilgili olarak Bakanlığımıza bağlı kurum ve kuruluşlarda herhangi bir bilgi ve belge bulunmamaktadır.’ Yani, vakıflardan sorumlu Başbakan Yardımcısı olacaksınız, tüm kurum ve kuruluşlara ait belge ve bilgiler elinizde olacak ama bu vakfa ait yapılan bağışlarla ilgili hiçbir belge ve bilgiye ait olmayacak (TBMM TD, D:24, C:111, B:87, O:8 : s.146)

Benzer şekilde kamuya ait kimi taşınmazların belediyeler aracılığıyla TÜRGEV’e bedelsiz olarak tahsisine ilişkin iddialar, 5393 sayılı Belediye Kanunu 15. Madde değişikliğini içeren yasa tasarısı görüşmelerinde gündeme gelmiştir. Meclis içi görüşmelerde Milletvekili İzzet Çetin söz konusu tasarının, ortak alanların düşük bedel ya da bedelsiz olarak TÜRGEV gibi kuruluşlara devredilmesinin önünü açtığını ifade etmiş ve bunun geçmişte yaşandığını iddia etmiştir.

İşte, elimdeki belgelerden bir tanesi, diyor ki: ‘4.474 ada, 5 parselde kayıtlı, 3.331 metrekairelik taşınmazın imar planındaki amacına uygun olarak Türkiye Gençlik ve Eğitime Hizmet Vakfı TÜRGEV’e bedelsiz olarak tahsisi (...) Hangi belediye? Gaziantep Şehitkamil. Yine, ne zaman? Tarihine bakarsanız, tarihi de 2013 yılının Temmuz ayında. Yine Gaziantep Şehitkamil’de aynı şekilde, 2 adet yurt yerinin 5393 sayılı Kanun’un 75’inci maddesinin bilmem nesine göre bedelsiz olarak yirmi beş yıllığına yine TÜRGEV’e devri (TBMM TD, D:24, B:132, O:14).

Bununla birlikte bu vakıflara aktarılan kamu kaynaklarının her zaman satış ya da kiralama yoluyla olmadığı, kamu varlığına dahil pek çok gayrimenkulün kullanımının bu vakıfların faaliyetlerine bırakıldığı örnekler de mevcuttur. Söz konusu vakıfların özellikle ideolojik

yeniden üretim faaliyetlerinin bir örneği sayılabilecek bu durum, son dönemde MEB ve çeşitli vakıflar arasında yapılan protokollerle gündeme gelmektedir. Örneğin MEB ve TÜGVA arasında 2020 yılında yapılan 5 yıllık protokol gereği, Milli Eğitim Bakanlığına bağlı okul ve kurumlar TÜGVA'nın vakıf faaliyetlerine bırakılmış ve bu faaliyetler süresince derslikler, laboratuvarlar ve atölyelerin hazır bulundurulmasının yanı sıra etkinliklerde öğrenci ve öğretmenlerin görevlendirilmesi de okul yönetiminin yükümlülükleri arasında sayılmıştır (Milli Eğitim Bakanlığı, 2020). Benzer uygulama İl/İlçe Milli Eğitim Müdürlükleri arasında da yapılmakta ve TÜGVA'nın vakıf faaliyetleri okul ve kurumlara ait kamu alanlarında gerçekleştirilmektedir (TÜGVA, 2024b). Söz konusu protokoller arasında basına yansıyan en son örnek 2023 yılında Gaziantep'te 135 okulun TÜGVA'nın vakıf faaliyetlerine tahsis edilmesi ve tüm giderlerin bakanlığın bütçesinden karşılanmasına ilişkindir (Dokuz8 Haber, 12 Haziran 2023). Söz konusu haberin ardından Milletvekili Sevda Karaca Demir'in hazırladığı soru önergesine verilen cevapta, ilgili protokolün MEB Hayat Boyu Öğrenme Kurumları Yönetmeliğinin "İş birliği kapsamında kurslar düzenlenmesi" başlıklı 57'nci maddesine dayandığı belirtilmiş ve Halk eğitimi merkezleri tarafından açılan kurslarda eğitici görevlendirilmesi ve ücretlerin ödenmesinin Milli Eğitim Bakanlığı Yönetici ve Öğretmenlerinin Ders ve Ek Ders Saatlerine İlişkin ilgili mevzuat çerçevesinde gerçekleştirildiği ifade edilmiştir. Ayrıca söz konusu protokolün Gaziantep ile sınırlı olmadığı 56 ilde TÜGVA'nın faaliyetlerine devam edeceği açıklanmıştır (TBMM Esas No:7/5120).

Son olarak 2024 Meclis Bütçe görüşmeleri sırasında Milli Eğitim Bakanı Yusuf Tekin'in "sizin tarikat, cemaat' dediğiniz, bizim 'STK' dediğimiz yapılar" olarak ifade ettiği vakıflarla yapılan protokollere ilişkin açıklamasının (Milli Eğitim Bakanlığı, 2023b) ardından Milletvekili Sezgin Tanrıkulu'nun hazırladığı soru önergesine verilen cevapta;

bakanlığın 2023 yılı itibarıyla 556 tanesi sivil toplum kuruluşlarıyla olmak üzere toplam 2709 protokolünün olduğu, sözü edilen sivil toplum kuruluşlarının yasal mevzuat içinde hukuki tüzel kişiliğe sahip vakıf ve dernekleri kapsadığı ve yapılan protokollerin hiçbirinde bakanlığın harcama veya taraflara ödeme yapmadığı ifade edilmiştir (TBMM Esas no: 7/7782). Ancak MEB her ne kadar bütçesinden doğrudan kaynak aktarımı yapmadığını ifade ediyorsa da bu protokoller kapsamında kamuya ait taşınmazların özel hukuk tüzel kişinin faaliyetlerine tahsis ve bu faaliyetlerde görev alan öğretmenlerin görevlendirilmesinin Ders ve Ek Ders Saatlerine İlişkin mevzuata göre işlediği dikkate alındığında bakanlığın protokoller kapsamında harcama yapmadığını söylemek mümkün değildir.

TÜGVA ve TÜRGEV ile sınırlandırılmış örneklerin gösterdiği; kamu varlıkları gerek satış, kiralama gibi doğrudan yollarla gerekse kamu yararı örtüsü altında çeşitli muafiyetlerle ve “tahsis” yoluyla özel mülkleştirilmektedir. Aktarılan vakıflarla sınırlı olmayan bu işlemler sıklıkla basına yansımakla birlikte bunlar, sivil toplum örgütleriyle iş birliği çerçevesinde kamuya yararlı faaliyetler olarak nitelendirildiğinden özelleştirmenin doğrudan biçimleri kadar kamuoyunun dikkatini çekmemektedir. Sonuç olarak neoliberal politikalarla kamu sektörünün kapladığı alanın özel sektöre devri veya kamu alanına dahil hizmet ve kurumların piyasalaşma süreci bir kez de vakıflar eliyle ilerletilmektedir.

Sonuç

Aktarılan tüm bu vakıfların ideolojik işlevleri, örgütlenme faaliyetleri bakımından tartışılması olağan olmakla birlikte temel sorun kamuyu ilgilendiren herhangi bir hizmet söz konusu olduğunda ilk olarak birer özel hukuk tüzel kişisi olan vakıfların gündeme gelmesidir. Bu bir yandan kamu hizmetlerinin özelleştirilmesi ya da özel kişiler eliyle yürütülmesi tartışmalarını gündeme getirirken diğer yandan da kamu varlıklarının özel mülkiyete dönüşümü anlamına gelmektedir.

Türkiye’de “yeni” vakıflarla ortaya çıkan durum, neoliberalizmle birlikte kamu hizmetlerinin alternatif yöntemlerle yürütülmesinin yanı sıra kamu varlıklarını özel mülkiyete dönüştüren, “sihirli değnek” olarak işleyen bir mekanizmanın varlığına işaret eder.

Bununla birlikte vakıflara ilişkin daha geriye gidildiğinde kapitalizmle ilişkisinin neoliberal dönemle sınırlı olmadığı görülmektedir. Vakıflar Osmanlı toplumsal formasyonu içerisinde bir yandan miri arazilerin özel mülke dönüştürmede aracı olmakta diğer yandan da kapitalist gelişimin önündeki engelleri kaldırmaktadır. Vakıfların arkaik bir kurum olarak kapitalist toplumsal formasyon içinde bulundurduğu potansiyel, Osmanlı kapitalist gelişiminde etkili olmakta birlikte işlevi neoliberal politikalarla bir kez daha açığa çıkmış, vakıflar “yeniden” keşfedilmiştir.

Bulunduğu üretim ilişkilerine uyumlanabilen bu esnek kurumların “yeniden” keşfedildiği yıllar aynı zamanda büyük ölçekli kamu varlıklarının satış yoluyla özelleştirilmesi sürecini kapsamaktadır. Ancak zamanla özelleştirmenin doğrudan biçimlerinin yerini dolaylı biçimlerin aldığı ve kamu varlıklarının tasfiyesinde vakıfların ön plana çıkarıldığı yeni bir dönemden bahsetmek mümkündür. Devletin kamu sektöründen geri çekilmesiyle kamu alanının daralması ve piyasalaşmasının yoğunlaştığı bu aşamada, vakıflar sivil toplumun temsilcisi olarak sunulmaktadır.

Kamu alanının neoliberal politikalara uyumlu dönüşümü bu alana sivil toplum kurumlarının katılması olarak görünüyorsa da gerçekte olan, kamu ile özel hukuk tüzel kişiliğinin belirsizleştiği melez nitelikli yeni hukuksal kategorilerin ortaya çıkmasıdır. Son dönemde kamu varlıklarının tasfiyesi yönünden tartışılan vakıflar da bu belirsiz, melez kurumların örneğidir. Böylece kamu varlıklarının özel mülkiyete dönüştürülmesi yalnızca kamu mülkiyetinin azalması anlamına gelmemekte aynı zamanda kamu sektörüne ilişkin anlayışın da değişmesine karşılık gelmektedir. Diğer bir ifadeyle bu arkaik kurum,

uygulanan neoliberal yönetim modeline denk düşerek “olmayan devletin” yerini doldurdukça neoliberal politikaların yeniden üretim mekanizmasında da işlev görmektedir. Aktarılan örneklerde açıkça görüldüğü üzere, birer özel hukuk tüzel kişisi olmakla birlikte kamu varlıklarının kendilerine aktarılmasıyla faaliyette bulunan vakıflar bir yandan kamu kaynaklarının özel mülkiyete dönüşümünü mümkün kılarken diğer yandan kamu hizmetlerinin özel hukuk kişileri tarafından sağlandığı algısını pekiştirmektedir. Bu şekilde her türlü özelleştirmenin gerekliliğini ileri süren politikalar desteklenmektedir. Böylece “yeni” vakıflarla ortaya çıkan durum, neoliberalizmle birlikte kamu hizmetlerinin özel kişiler eliyle yürütülmesinin yanı sıra kamu varlıklarını özel mülkiyete dönüştüren bir mekanizmanın varlığına da işaret etmektedir.

Sonuç olarak geleneksel ve premodern bir yerde konumlanan vakıflar, kamu varlıklarına karşı özel mülkiyet lehine işlev görerek sivil toplumun “ağırlık merkezi” yapıldığı devlet, sivil toplum ve piyasa aktörlerinin birlikteliği üzerinden neoliberal yönetim modelini gündeme getirmektedir. Dolayısıyla vakıfların kamu hizmetine yönelik faaliyetleri bir alternatif oluşturmanın aracı olmayıp, kamusal olanı zenginleştiren değil çoraklaştıran niteliktedir. Yalnızca burada süreç özelleştirmenin çıplak ve doğrudan biçimlerinin aksine kamu yararı örtüsü altında dolaylı şekilde ilerlemektedir. Böylece özel mülkleştirme araçları arasında vakıflar, neoliberal politikaların hem sonucu hem de etkeni olarak daha etkin bir konuma gelmeye elverişlidir.

Kaynakça

- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2020, 17 Nisan). Bakan Selçuk: “Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarına Ek Kaynak Gönderilecek”. <https://www.aile.gov.tr/haberler/bakan-selcuk-sosyal-yardimlasma-ve-dayanisma-vakiflarina-ek-kaynak-gonderilecek/>, Erişim: 02.08.2023
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü. <https://www.aile.gov.tr/sygm/genel-mudurluk/sosyal-yardimlasma-ve-dayanisma-vakiflari/>, Erişim: 02.08.2023
- Akdağ, M. (2017). *Türkiye'nin İktisadi ve İctimai Tarihi*. YKY.
- Akgündüz, A. (2013). *İslam Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi*. Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayınları.
- Akipek, J. G., Akıntürk, T. ve Ateş Karaman, D. (2014). *Türk Medeni Hukuku Başlangıç Hükümleri Kişiler Hukuku*. Beta Yayıncılık.
- Angın, M. ve Bedirhanoglu, P. (2012-2013). AKP Döneminde Türkiye'de Büyük Ölçekli Özelleştirmeler ve Devletin Dönüşümü. *Praksis*, 31. 77-95.
- Arestis, P. ve Sawyer, M. (2014a). İngiltere'nin Neoliberal Deneyimi. İçinde A. Saad-Filho ve D. Johnston (Ed.), *Neoliberalizm Muhalif Bir Seçki* (Ş. Başlı, T. Öncel, Çev.). (ss.325-339). Yordam Kitap.
- Arestis, P. ve Sawyer, M. (2014b). Neoliberalizm ve Üçüncü Yol. İçinde A. Saad-Filho ve D. Johnston (Ed.), *Neoliberalizm Muhalif Bir Seçki* (Ş. Başlı, T. Öncel, Çev.) (ss. 293-305). Yordam Kitap.
- Barkan, Ö. L. (1942). Osmanlı İmparatorluğu'nda Bir İskan ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve Temlikler: İstila Devirlerinin Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zâviyeler. *Vakıflar Dergisi*, 2. 279-386.
- Bayırbağ, M. K. ve Göksel, A. (2015). Kamu Yönetimi. İçinde G. Atılğan ve E. A. Aytekin (Haz.), *Siyaset Bilimi Kavramlar, İdeolojiler, Disiplinlerarası İlişkiler* (ss. 153-171). Yordam Kitap.
- Bayramoğlu, S. (2018). *Yönetişim Zihniyeti: Türkiye'de Üst Kurullar ve Siyasal İktidarın Dönüşümü*. İletişim Yayınları.
- Bedirhanoglu, P. (2013). Türkiye'de Neoliberal Otoriter Devletin AKP'li Yüzü. İçinde İ. Uzel ve B. Duru (Ed.), *2002-2009 AKP Kitabı Bir Dönüşümün Bilançosu* (ss. 40-66). Phoenix.

- Bildircin M. (2024, 12 Mayıs). 2 bin 300 TL kiraya TÜGVA'ya peşkeş. *Birgün Gazetesi*.
<https://www.birgun.net/haber/2-bin-300-tl-kiraya-tugvaya-peskes-528440>,
Erişim: 15.05.2024
- Birgün Gazetesi. (2015, 21 Ağustos). *TÜRGEV'e verilmeyen kamu arazisi kalmasa kimse şaşırırmayacak*.
<https://www.birgun.net/haber/turgev-e-verilmeyen-kamu-arazisi-kalmasa-kimse-sasirmayacak-87282>, Erişim: 01.04.2024
- Boratav, K. (2016). *Türkiye İktisat Tarihi 1908-2009*. İmge Kitabevi.
- Boratav, K. (2017). *Dünyadan Türkiye'ye İktisattan Siyasete*. Yordam Kitap.
- Cumhuriyet Gazetesi. (2022, 8 Kasım). *Haram diyorlardı ama... Maarif Vakfı öğrenci ücretlerini faize yatırmış!* <https://www.cumhuriyet.com.tr/turkiye/haram-diyorlardi-ama-maarif-vakfi-ogrenci-ucretlerini-faize-yatirmis-2000791>,
Erişim: 01.04.2024
- Cumhuriyet Gazetesi. (2022, 14 Nisan). *MEB'in bütçesinden Maarif Vakfı'na dudak uçuklatan pay!* <https://www.cumhuriyet.com.tr/turkiye/mebin-butcesinden-maarif-vakfina-dudak-ucuklatan-pay-1925668>, Erişim: 01.04.2024
- Çizakça, M. (1995). Cash Waqfs of Bursa:1555-1823. *Journal Economic and Social History of the Orient*, 38(3). 313-354.
- Çizakça, M. (2006). Osmanlı Dönemi Vakıflarının Tarihsel ve Ekonomik Boyutları. İçinde R. Zincir ve F. Bikmen (Ed.), *Türkiye'de Hayırseverlik: Vatandaşlar, Vakıflar ve Sosyal Adalet*. TÜSEV.
- Devlet Planlama Teşkilatı. (1984). *Beşinci Beş Yıl Kalkınma Planı 1985-1989*, Yayın no: 1974. <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/08/Besinci-Bes-Yillik-Kalkinma-Plani-1985-1989.pdf>, Erişim: 06.05.2024
- Dokuz8 Haber. (2023, 12 06). *Karaca sordu, Bakan cevapladı: "56 ilde okullar, TÜGVA'ya tahsis edilmiş"*. <https://www.dokuz8haber.net/56-ilde-okullar-tugvaya-tahsis-edilmis>, Erişim: 01.04.2024
- Erdoğan Çelikkın, Z. (2023). Cumhuriyet'in 100. Yılında Vakıflar: Bir Adım İleri İki Adım Geri. *Mülkiye Dergisi*, 47(5). 259-288.
- Ertem, A. (1999). Osmanlı'dan Günümüze Vakıflar. *Divan: Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi*, 6. 111-150.
- Garland, D. (1996). The Limits Of The Sovereign State: Strategies of Crime Control in Contemporary Society. *The British Journal of Criminology*, 36(4). 445-471.

- Gazete Pencere. (2024, 24 Mart). İBB, Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın tarihi köşkünü, Vakıflar Genel Müdürlüğüne açtığı dava ile geri aldı.
<https://www.gazetepencere.com/gundem/ibb-huseyin-rahmi-gurpinarin-tarihi-koskunu-vakiflar-genel-mudurlugune-actigi-596154h>, Erişim: 15.05.2024
- Gelir İdaresi Başkanlığı (GİB). (2012). Vakıfların Vergilendirilmesi Rehberi.
https://www.tusev.org.tr/userfiles/image/Image/VAKIFLARIN_VERGILENDIRILMESI_REHBERI_2012.pdf, Erişim: 6.05.2024
- Gelir İdaresi Başkanlığı (GİB), (2024). Vergi Muafiyeti Tanınan Vakıfların Listesi.
<https://www.gib.gov.tr/yardim-ve-kaynaklar/yararli-bilgiler/vergi-muafiyeti-taninan-vakiflari-listesi>, Erişim: 15.05.2024
- Göçmen Yeğinoğlu, İ. (2010). *The Politics of Religiously Motivated Welfare Provision*. [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. Wirtschafts- und Sozialwissenschaftlichen Fakultät der Universität zu Köln.
- Gökşen, F. (2006). Türkiye'deki Vakıfların Niteliksel Değerlendirmesi. İçinde R. Zincir, F. Bikmen (Ed.), *Türkiye'de Hayırseverlik: Vatandaşlar, Vakıflar ve Sosyal Adalet*. TÜSEV.
- Greve, C., Flinders, M. ve Van Thiel. (1999). Quangos - What's in a name? Defining Quangos from a Comparative Perspective. *Governance*, 12(2). 129-146.
- Güran, T. (2006). *Ekonomik ve Mali Yönleriyle Vakıflar Süleymaniye ve Şehzade Süleyman Paşa Vakıfları*. Kitabevi.
- Harvey, D. (2010). *A Companion to Marx's Capital*. Verso.
- Independent Türkçe. (2020, 17 Nisan). Vakıflar Genel Müdürlüğü İBB'nin Galata Kulesi'ni boşaltmasını istedi, mahkeme 'dur' dedi.
<https://www.indyturk.com/node/165251/vak%C4%B1flar-genel-m%C3%BCd%C3%BCrl%C3%BC%C4%9F%C3%BC-ibbnin-galata-kulesini-bo%C5%9Faltmas%C4%B1n%C4%B1-istedi-mahkeme-dur-dedi>, Erişim: 15.05.2024
- İlgün S. (2023, 1 Haziran). Dr. Nail Dertli: Bağımlılık ilişkisini kırarak tek mekanizma örgütlenmek. *Evrensel Gazetesi*. <https://www.evrensel.net/haber/491265/dr-nail-dertli-bagimlilik-iliskisini-kirarak-tek-mekanizma-orgutlenmek>, Erişim: 4.4.2024
- İlter, O. (2009). *Sosyal Yardım Alanında SYDV ve STK İşbirliği, Sorunlar, Çözüm Önerileri*. [Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi]. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü.

- Karahanoğulları, O. (1996). Özelleştirme İşlemlerinin Yargısal Denetimi. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 45(1). 279-322.
- Karahanoğulları, O. (2011). Kamu Hizmetleri Piyasa İlişkisinde Dördüncü Tip: Eksik İmtiyaz (Kamu-Özel Ortaklığı). *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 66(3). 177-215.
- Karasu, K. (2009). Yeni 'Kamusal' Örgütler: Kamu Yararı Şirketleri. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 64(3).118-147.
- Kuran, T. (2001). The Provision of Public Goods under Islamic Law: Origins, Impact, and Limitations of the Waqf System. *Law & Society Review*, 35(4). 841-898.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2020). Milli Eğitim Bakanlığı ile Türkiye Gençlik Vakfı Arasında Sosyal, Kültürel, Sportif Faaliyetle ile Bilim ve Sanat Faaliyetlerinin Yapılmasına İlişkin İş Birliği Protokolü, https://siverek.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2021_03/24151821_doc00061520210324141633.pdf, Erişim: 08.06.2024
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2023a). 2022 İdari Faaliyet Raporu. https://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2023_05/28173625_MEB_2022_Faaliyet_Raporu-son.pdf, Erişim: 05.06.2024
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2023b). Bakan Tekin, 2024 yılı Bütçesi Üzerinde TBMM Genel Kuruluna Hitap Etti. <https://www.meb.gov.tr/bakan-tekin-2024-yili-butcesi-uzerinde-tbmm-genel-kuruluna-hitap-etti/haber/31976/tr>, Erişim: 09.06.2024
- Milli Emlak Genel Tebliği, Sıra Sayı:324, RG:26.04.2009/27211, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=13017&MevzuatTur=9&MevzuatTertip=5>, Erişim: 10.06.2024F
- Ocak, H. (2021, 17 Ocak). Bu Da Satış Vurgunu. Cumhuriyet Gazetesi. <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/bu-da-satis-vurgunu-1806610>, Erişim:06.04.2024
- Oğuz, A. (1989). Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları. *Türk İdare Dergisi*, 384. 71-99.
- Onar, S. S. (1944). *İdare Hukuku Cilt 1*. İsmail Akgün Matbaası.
- Osborne, D. ve Gaebler, T. (1992). *Reinventing Government How Entrepreneurial Spirit is Transforming the Public Sector*. Addison-Wesley Publishing Company.
- Özgenç, Ö. (2023, 26 Mayıs) Kamu kaynaklarıyla, kapı kapı seçim propagandası | AKP iktidarının anahtarı sosyal yardımlar mı? *Medyascope*.

<https://medyascope.tv/2023/05/26/kamu-kaynaklariyla-kapi-kapi-secim-propagandasi-akp-iktidarinin-anahtari-sosyal-yardimlar-mi/>, Erişim Tarihi: 03.04.2024

- Özkazanç, A. (2011). *Neo-Liberal Tezahürler: Vatandaşlık-Suç-Eğitim*. Dipnot.
- Öztürk, N. ve Öztürk, Y. (2010). *Yoksullukla Mücadelede Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları*. Palme Yayıncılık.
- Öztürk, N. (2019). Vakıflar Hangi Statüde Bir İdari Yapıyla Yönetilmelidir? *Vakıflar Dergisi*, 80. Yıl Özel Sayısı, 11-71.
- Resmi Gazete. (1986). 17 Temmuz 1986. Sayı: 19167. 1986/11 Başbakanlık Genelgesi. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/19167.pdf>, Erişim:03.04.2024
- Resmi Gazete. (2016). 19 Ekim 2016. Sayı: 29862. TMV'na Genel Bütçeden ve İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşlarından Kaynak Aktarılması Hakkında Karar. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/10/20161019-10.pdf>, Erişim: 05.06.2024
- Resmi Gazete. (2023). 5 Nisan 2023. Sayı: 32154. TMV'na Kaynak Aktarılması Hakkında Kararın Yürürlüğe Konulması Hakkında Karar. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2023/04/20230405-11.pdf>, Erişim: 05.06.2024
- Resmi Gazete. (2024). 29 Mayıs 2024. Sayı: 32560. TMV'na Kaynak Aktarılması Hakkında Karar. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2024/05/20240529-8.pdf>, Erişim: 05.06.2024
- Reyhan, C. (2008). *Osmanlı'da Kapitalizmin Kökenleri*. Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Sağdıç Güven, Ş. (2022). *Osmanlı'dan Türkiye'ye Kapitalist Hukuksal Kuruluş: Mülkiyet Ekseninde Bir Değerlendirme. Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü .
- Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu, No: 3294, RG: 14.06.1986/19134, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=3294&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>
- Tan, T. (1992). Kamu Hizmeti İmtiyazından "Yap-İşlet-Devret" Modeline. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 47(3). 307-325.
- TBMM, Geçmiş Dönem Yazılı Soru Önergeleri/ Türkiye Maarif Vakfı. <https://www.tbmm.gov.tr/Denetim/Gecmis-Donem-Yazili-Soru-Onergeleri-Sonuc>, Erişim: 05.06.2024

TBMM, Geçmiş Dönem Yazılı Soru Önergeleri/ TÜRGEV.
<https://www.tbmm.gov.tr/Denetim/Gecmis-Donem-Yazili-Soru-Onergeleri-Sonuc>, Erişim: 06.06.2024

TBMM, D:24, YY:5, Gelen Kağıtlar No:17, Süresi İçinde Cevaplanmayan Yazılı Soru Önergeleri, <https://www5.tbmm.gov.tr/gelenkagit/d024/yil05gk/gk.17.htm>, Erişim: 06.06.2024

TBMM, Esas No: 7/5120 Yazılı Soru Önergeleri,
<https://cdn.tbmm.gov.tr/KKBSPublicFile/D28/Y2/T7/WebOnergeMetni/257b61ce-a467-4b0f-855c-84698d9b0732.pdf>, Erişim: 08.06.2024

TBMM, Esas No: 7/7782 Yazılı Soru Önergeleri,
<https://cdn.tbmm.gov.tr/KKBSPublicFile/D28/Y2/T7/WebOnergeMetni/2eee1337-7629-43f3-b286-100827827b60.pdf>, Erişim: 08.06.2024

TBMM, Esas No: 7/58188 Yazılı Soru Önergeleri,
<https://www.tbmm.gov.tr/Denetim/Yazili-Soru-Onergesi-Detay/f72877c0-03de-037b-e050-007f01005610>, Erişim:07.04.2024

TBMM, Esas No: 7/58428, <https://www.tbmm.gov.tr/Denetim/Yazili-Soru-Onergesi-Detay/f72877bf-dcd3-037b-e050-007f01005610>, Erişim:07.04.2024

TBMM, Esas No: 7/66243 Yazılı Soru Önergeleri,
<https://cdn.tbmm.gov.tr/KKBSPublicFile/D27/Y5/T7/WebOnergeMetni/a000db53-c9de-410e-8444-5cb754c35c2c.pdf>, Erişim: 05.06.2024

TBMM, Esas No: 7/77527 Yazılı Soru Önergeleri,
<https://cdn.tbmm.gov.tr/KKBSPublicFile/D27/Y6/T7/WebOnergeMetni/10772e92-3ea8-465c-842f-2aaa91d055b8.pdf>, Erişim: 05.06.2024

TBMM Tutanak Dergisi, D:17, S. Sayısı: 454, Komisyon Raporu, 16.05.1986,
<https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d17/c029/tbmm17029111ss0454.pdf>, Erişim:06.05.2024

TBMM Tutanak Dergisi, D:22, S. Sayısı: 334, Komisyon Raporu, 17.11.2003,
<https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d22/c039/tbmm22039045ss0334.pdf>, Erişim: 07.05.2024

TBMM Tutanak Dergisi, D:24, C:111, B:87, O:8, 31.03.2015,
<https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d24/c111/tbmm24111087.pdf>, Erişim: 06.06.2024

TBMM Tutanak Dergisi, D:24, B:132, O:14, 13.08.2014,

- <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanak/donem24/yil4/ham/b13201h.htm>, Erişim: 07.06.2024
- Toker Ç. (2019, 28 Ocak). İBB'den Vakıflara Hizmet Raporu. *Sözcü Gazetesi*. <https://www.sozcu.com.tr/ibbden-vakiflara-hizmet-raporu-wp3288303>, Erişim: 15.05.2014
- TRT Haber. (2022, 24 Kasım). *Düzce Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı'na 1 milyon lira kaynak*. <ps://www.trthaber.com/haber/gundem/duzce-sosyal-yardimlasma-ve-dayanisma-vakfina-1-milyon-lira-kaynak-725842.html>, Erişim:03.04.2024
- TÜGVA. (2024a, 27 Mart). Vakıf Senedi. <https://tugva.org/>: <https://tugva.org/vakif-senedi/>, Erişim: 27.03.2024
- TÜGVA. (2024b) Yalova İl Milli Eğitim Müdürlüğü ile Vakfımız Arasında Protokol İmzalandı. <https://tugva.org/yalova-il-milli-egitim-mudurlugu-ile-vakfimiz-arasinda-protokol-imzalandi/>, Erişim: 09.06.2024
- TÜRGEV. Tarihçe. <https://turgev.org/tr/tarih/turgev-cumhurbaskanimiz-sn-receptayyip-erdogan-onculugunde-istanbul-genclik-ve-egitime-hizmet-vakfi-isegev-adiyla-kuruldu>, Erişim:06.06.2024
- TÜRGEV. (2021a, 20 Ağustos). 2018-2019 Faaliyet Raporu. www.turgev.org: <https://www.turgev.org/tr/frontend/storage/documents/k5dyNfBEINQHRedTO5fdKg8JmGwIB4QREdfrXglT.pdf>, Erişim: 27.03.2024
- TÜRGEV. (2021b, 21 Ağustos). TÜRGEV Vakıf Belgeleri. www.turgev.org: <https://www.turgev.org/tr/dokumanlar/vakif-belgeleri>, Erişim: 27.03.2024
- TÜRGEV. (2023, 30 Temmuz). Vakıf Senedi. www.turgev.org: <https://www.turgev.org/tr/s/vakif-senedi>, Erişim: 30.07.2023
- Türk Medeni Kanunu, No: 4721, RG: 8.12.2001/24607, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=4721&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>
- Türkiye Maarif Vakfı Kanunu, No: 6721, RG: 28.06.2016/29756, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=6721&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>
- Uzgel, İ. (2013). AKP: Neoliberal Dönüşümün Yeni Aktörü. İçinde İ. Uzgel ve B. Duru (Ed.), *AKP Kitabı Bir Dönüşümün Bilançosu* (ss.11-40). Phoenix.
- Vakıflar Kanunu, No: 5737, RG: 27.02.2008/26800,

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5737&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>

- Yalman, G. (2007). Sosyal Politika: Refah Devletinden Sosyal Risk Yönetimine. İçinde B. Ceylan Ataman (Ed.), *Cahit Talas Anısına: Güncel Sosyal Politika Tartışmaları* (ss.653-671). A.Ü SBF Yayınları. No: 595.
- Yediyıldız, B. (1984). 18. Asır Türk Vakıflarının İktisadi Boyutu. *Vakıflar Dergisi*, 18, 5-41.
- Yeldan, E. (2010). TÜPRAŞ ve Ulusal Sermaye. İçinde E. Yeldan (Ed.), *Küreselleşme, Kim İçin?* (ss.292-296). Yordam Kitap.
- Yıldırım, D. (2013). AKP ve Neoliberal Popülizm. İçinde İ. Uzgel ve B. Duru (Ed.), *AKP Kitabı Bir Dönüşümün Bilançosu (2002-2009)* (ss.66-108). Phoenix .
- Yılmaz, Z. (2018). *Yeni Türkiye'nin Ruhu Hınç, Tahakküm, Muhtaçlaştırma*. İletişim Yayınları.

YAZAR BEYANI

254

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Bu çalışma bilimsel araştırma ve yayın etiği kurallarına uygun olarak hazırlanmıştır.

Yazar Katkıları

Şeyma Sağdıç Güven %100 katkıda bulunmuştur.

Çıkar Çatışması

Yazarlar açısından ya da üçüncü taraflar açısından çalışmadan kaynaklı çıkar çatışması bulunmamaktadır.
